

Over leven op de begraafplaats

Eindverslag observatie-opdracht
Algemene Begraafplaats Soesterweg Amersfoort
Jos Belleman
Marijke Vos
Erik de Lange
Mei 2014

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Algemeen

1.1	Inleiding	3
1.2	Geschiedenis	4

	<i>Oorlogsgraven</i>	9
--	----------------------	---

Hoofdstuk 2: Inventarisatie

2.1	Flora	12
2.1.1	Bomen	13

	<i>Familiegraf Mosterd (1)</i>	19
--	--------------------------------	----

2.1.2	Struiken	20
2.1.3	Planten, kruiden en grassen	27

	<i>Familiegraf Mosterd (2)</i>	35
--	--------------------------------	----

2.1.4	Mossen	36
2.1.5	Korstmossen	40
2.1.6	Paddenstoelen	44

	<i>Familiegraf Florijn</i>	50
--	----------------------------	----

2.2	Fauna	51
2.2.1	Zoogdieren	52
2.2.2	Vogels	54
2.2.3	Insecten	57

	<i>Een prominente Amersfoorter</i>	59
--	------------------------------------	----

Hoofdstuk 3: Bodem

Hoofdstuk 4: Beheer

Hoofdstuk 5: Aanbevelingen

Bijlagen:

•	Amersfoortse Courant 27 mei 1897	67
	Herplantplan 1910	68
•	Vergeten begraafplaatsen	70
•	Vandalisme op de begraafplaats	71
•	BRIM-rapport bureau Copijn	72-

1.1 Inleiding

De algemene begraafplaats Soesterweg is een bijzonder stukje Amersfoort. De begraafplaats, volgens de voorschriften, ooit aangelegd buiten de bebouwde kom van Amersfoort, wordt al sinds de dertiger jaren omringd door bebouwing. Het is een oase van rust in een drukke volkswijk. En daar wordt, naar ons idee, te weinig gebruik van gemaakt. Begraafplaatsen hebben waarschijnlijk toch iets macabers, waardoor mensen terughoudend zijn in het betreden ervan. Als je er niets te zoeken hebt, zoals bijvoorbeeld het graf van een familielid, kom je er niet. Een enkele vandaal daargelaten, die daarmee misschien wil tonen dat de doden geen indruk op hem of haar maken.

Omdat het bezoek minimaal is en ook het beheer op een laag pitje staat, zou de natuur alle kans moeten krijgen. Helaas gaat het om een tamelijk geïsoleerde groenplek waardoor er weinig uitwisseling plaats kan vinden met de overige natuur in Amersfoort. In beheer- en ontwikkelingsplannen in de omgeving van de begraafplaats (beheerplan Groengordel Soesterkwartier (2012) en beheerverordening gebied Wagenwerkplaats (2013) wordt hier geen aandacht aan besteed. Ook beleidsmatig ligt de begraafplaats dus tamelijk geïsoleerd.

Daarnaast kan het beheer van de begraafplaats mogelijk bijdragen aan een grotere soortenrijkdom en een betere biotoop voor fauna, die nu tamelijk beperkt vertegenwoordigd is. In 2013 is, om een subsidieaanvraag in het kader van het BRIM (Besluit Rijkssubsidiëring Instandhouding Monumenten) te kunnen onderbouwen, een inspectierapport gemaakt door Copijn Tuin- en Landschapsarchitecten (zie bijlage 5). In dit rapport worden aanbevelingen gedaan ten aanzien van het beheer van de begraafplaats. Tot dusver heeft, voor zover wij weten, nog geen besluitvorming plaatsgevonden over deze aanvraag.

Reden voor ons om wat meer aandacht voor de begraafplaats Soesterweg te vragen door dit gebied te adopteren voor onze gezamenlijke observatieopdracht. Doel van ons adoptieplan is om in de eerste plaats te inventariseren wat er zoal groeit, bloeit en leeft op de begraafplaats en in de tweede plaats wat ideeën te opperen waardoor de begraafplaats wat meer in de aandacht van het publiek komt te staan. Ook willen we wat aanbevelingen doen om de natuurwaarden van deze plek te verbeteren of, minimaal, in stand te houden.

Verspreid in dit verslag hebben wij enkele tekstkaders opgenomen met informatie over hier begraven personen. Dit om onze aandacht te vestigen op datgene waarvoor de algemene begraafplaats bestaat: dienen als laatste rustplaats en als plek van herinnering. Zo willen wij benadrukken dat niet alleen de inrichting van het terrein en de natuur interessant zijn, maar vooral ook de sociale en culturele functies niet uit het oog verloren mogen worden.

1.2 Geschiedenis

Keuze en aankoop van het terrein

In 1827 mocht op bevel van Koning Willem 1 niet meer in kerken worden begraven. Ook in Amersfoort werd de burgerlijke gemeente tegen zijn zin verplicht te zorgen voor de aanleg van een begraafplaats. Zo ontstond de eerste begraafplaats op het “Davidsbolwerk” tussen de Utrechtse poort en de Koppelpoort.

Deze begraafplaats “Achter Davidshof” werd op 1 juli 1829 in gebruik genomen en heeft gedurende 117 jaar dienst gedaan. In 1946 werd het voor gesloten verklaard en in 1970 is deze begraafplaats geruimd in verband met de bouw van het nieuwe stadhuis. Enkele grafzerken herinneren nog aan het verleden.

In 1894 besloot het gemeentebestuur een nieuwe begraafplaats aan te leggen. Achtergrond daarvan was de bevolkingsgroei en het verwachte ruimtegebrek op “Achter Davidshof”. Er werd een advertentie geplaatst in de Amersfoortse Courant, waarin werd gevraagd aan grondeigenaren of ze genegen zouden zijn ongeveer drie hectare grond te verkopen voor de aanleg van een nieuwe algemene begraafplaats.

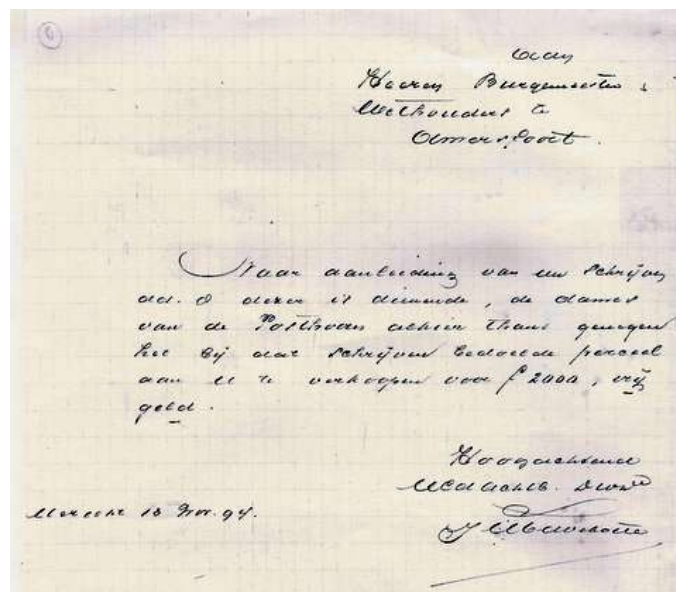
Er werden op diverse locaties percelen grond te koop aangeboden, waaronder een perceel, gelegen naast het landgoed Randenbroek, in eigendom van het St.Pieters- en Bloklands-gasthuis. Het werd aangeboden voor de som van 7000 gulden. Ook de dames Posthoorn uit Utrecht boden een stuk grond aan, gelegen aan de Soesterweg, voor 2500 gulden.

De gemeente ging akkoord met het aanbod van het St. Pieters- en Bloklandsgasthuis. Echter het gasthuisbestuur trok onverwacht, zonder opgaaf van redenen, haar verkoopaanbod in. Het betreffende perceel lag aan de noordzijde van de Gasthuislaan, grenzend aan het landgoed Randenbroek. In die tijd heerste de overtuiging dat een begraafplaats een bedreiging was voor de volksgezondheid. Begraafplaatsen moesten aangelegd worden op voldoende afstand van de bebouwing in het buitengebied. Men vermoedt dat August Tromp van Holst, sinds 3 mei 1880 eigenaar van het aangrenzende landgoed Randenbroek, mede om deze reden invloed heeft uitgeoefend op het bestuur van het St. Pieters- en Bloklandsgasthuis waardoor de verkoop van het door hen aangeboden perceel uiteindelijk niet doorging. Echter, de belangrijkste reden hiervoor is waarschijnlijk geweest dat Tromp van Holst plannen had met een door hem aangekocht grondgebied dat grensde aan het door het Gasthuis te koop aangeboden perceel, het landgoed Snoekheuvel. Als het perceel van het St. Pieters- en Bloklandsgasthuis bestemd zou worden tot begraafplaats, zouden zijn plannen, namelijk herstel van een historisch Doolhof op Snoekheuvel ten behoeve van het Amersfoortse publiek, doorkruist worden.

De gemeente nam vervolgens het aanbod van de dames Posthoorn in serieuze overweging. De Amersfoortse tuinarchitect Hendrik François Hartogh Heys van Zouteveen (1870-1943), neef van eerder genoemde August Tromp van Holst, maakte geheel belangeloos een ontwerp voor een begraafplaats aan de Soesterweg en stuurde dit naar de gemeente in december 1895. Hij deed dit waarschijnlijk aangespoord door zijn oom, om bovengenoemde redenen.

Bij de besluitvorming over de keuze van het terrein voor de aanleg van de nieuwe begraafplaats werd het feit dat destijds aan het begin van de Soesterweg tol moest worden betaald echter als een serieus bezwaar gezien. Dat zou voor begrafenisondernemers een hinderpaal betekenen voor een soepel verloop van begrafenissen. Later heeft men op basis van het aantal te verwachten begrafenissen die tol voor een bepaalde periode vooruit betaald. Het Rijk was niet bereid ontheffing van deze verplichting te verlenen.

De dames Posthoorn verlaagden daarom hun vraagprijs naar 2000 gulden. In hun verkoopaanbod (een geschreven briefje van één enkele zin) schrijven zij: “Naar aanleiding van uw schrijven dd. 8 dezer is dienende, de dames van de Posthoorn alhier thans genegen het bij dat schrijven bedoelde perceel aan u te verkopen voor f. 2000 vrij geld.” (afbeelding 1)

Afb. 1: verkoopaanbod van de dames Posthoorn

Op basis van deze verlaging van de vraagprijs en omdat het ontwerp voor de inrichting van de begraafplaats zonder kosten was gemaakt door Hartogh Heys van Zouteveen, was het terrein aan de Soesterweg voor het gemeentebestuur uiteindelijk de beste optie. De eerdere bezwaren tegen de aankoop van dit terrein vanwege de aanwezigheid van de spoorwegovergang en de tolheffing waren blijkbaar vervallen. In 1910 werd overigens de tol aan de Soesterweg opgeheven en verdwenen ook de slagbomen.

Op 3 december 1894 besloot het gemeentebestuur om het terrein aan de Soesterweg voor het verlaagde bedrag van 2000 gulden aan te kopen. Men sloot op 10 maart 1896 een lening af van 17.000 gulden tegen 3 procent voor de gebouwen, het hekwerk en de inrichting en beplanting.

Het Soesterkwartier zoals wij dat nu kennen bestond nog niet. In de jaren zestig en zeventig van de 19e eeuw werd door de aanleg van twee spoorlijnen (de een richting Baarn – Hilversum, de ander richting Den Dolder – Utrecht) een afgebakend gebied gecreëerd dat aanvankelijk de “Spoorwijk” werd genoemd. Het spoor, het station en de bijbehorende bedrijvigheid stimuleerden het ontstaan en de groei van een woonwijk. Woningen werden gebouwd om spoorarbeiders onderdak te bieden. Het grote spooreplacement, de overslag

van vracht en de wagenwerkplaats boden werkgelegenheid voor vele gezinnen in de wijk. In 1919-1920 werd een uitbreidingsplan opgesteld op grond waarvan de wijk sterk werd uitgebreid volgens stedenbouwkundige principes waarbij meer en meer rekening werd gehouden met de aanleg van groen. De begraafplaats die aanvankelijk in een open gebied gepland was, is dus door deze ontwikkelingen geleidelijk aan in de woonbebouwing opgenomen.

De begraafplaats is in de huidige situatie gelegen tussen de Soesterweg en de Noordewierweg. De geografische ligging is 52,1575;5,36901. De oriëntatie van de begraafplaats is Noord – Zuid, gemeten aan de oriëntatie van de hoofdlaan. De doden liggen op het oud-katholieke gedeelte met hun voeten naar het oosten, “zodat ze bij de wederkomst van Christus (die vanuit het oosten wordt verwacht) hun Verlosser onmiddellijk kunnen zien”.

Ontwerp en inrichting van de begraafplaats

De toegang tot de begraafplaats bestaat uit een toegangspoort met aan de rechterzijde een woning en aan de linkerzijde een wachtkamer en een dienstruimte. Het geheel is gebouwd

Op het terrein van de Dames v.d. Posthoofd 9/11. Noordersteenteweg, groot opp. 2.5 hectaren. tegen het gelijkmaken van het terrein waartoe eenige aftegraven, te verplaatsen opp. 4000 stb. grond herkend ad f. 0.50	2000.
112 stb. ijzer hek met hoofdingang 9/11 Soestersteenteweg	900.
556 stb. ijzer rooster aan de beide zijden & de omliggende	2700.
660 stb. beukendek met inpoten à f. 0.50	330.
stalen, grasmulderdekking, grafpaaltjes & heipalen	2000.
1 dienstwoning met schuurdeur f. 4000.-	
1 gebouwd voor wachtkamer met bijkeuken 4500.-	6500.
overigens uitgaven, toezicht, enz.	590.
Bedrag	f. 17100.
Amersfoort 1 December 1894. N. H. Kam.	

Afbeelding 2: begroting aanleg begraafplaats

in neogotische stijl, naar een ontwerp van de toenmalige gemeente architect W.H.Kam. De aanleg van de begraafplaats aan de Soesterweg werd gerealiseerd voor het bedrag van 17.100 gulden (afbeelding 2).

Na de oplevering van de begraafplaats verscheen er een zeer lovend artikel in de Amersfoortse Courant. Hierin werd vermeld dat Hertogh Heys van Zouteveen de vele en grote bezwaren heeft opgelost en beneden de begroting is gebleven. Door een zeer oordeelkundige bemesting en het opbrengen van betere grond werd een goed resultaat verkregen, aldus het artikel in de Amersfoortse Courant van 27 mei 1897:

“Alle struiken zijn aangeslagen, o.a. de rhododendrons langs de hoofdlanen en ook de 500 dennen. In vergelijking met andere kerkhoven vinden wij hier een groot onderscheid in beplanting. De beplanting is aangebracht achter de graven, zodat mettertijd de zerken het geheel kunnen verfraaien. Voor elk graf is er ruimte genoeg gelaten om er treurboompjes, bloemen etc. op te kunnen planten.

Verder zijn er de witte abeel (zilver populier), dennen, afgewisseld door sierheesters bloemstruiken en sierplanten. Het bijzondere hierbij is dat de graven niet verborgen zijn achter het groen en dat er aan de achterzijde een pad is uitgespaard van 1.50 mtr, zodat men nooit over andere graven hoeft te stappen.”

De indeling van de begraafplaats was als volgt:

- aan de achterzijde bevinden zich de graven voor de kinderen
- links die voor de Rooms-Katholieken
- er zijn 27 kelders van verschillende grootte
- er zijn 13 gemetselde graven
- er zijn 3000 gewone graven
- de graven eerste klas liggen ter weerszijde van de 140 meter lange en 5 meter brede hoofdlaan, die omzoomd is met acacia's en met een onderbeplanting van rododendrons
- de gazons voor die graven zijn hier en daar beplant met laurierkers
- de kleine lanen die naar en langs de overige graven leiden zijn alle 3 meter breed, terwijl achter alle graven nog een pad is uitgespaard van 1.50 meter.

Als slot van het artikel staat: *“Het geheel maakt een zeer statigen indruk.”*

Onderhoud van de beplanting

Bij de aanleg was door de toenmalige opzichter Hendrik Hartogh Heys van Zouteveen verzuimd de aanwezige oerlagen op het terrein voldoende los te maken, waardoor veel van de aldaar geplante bomen en gewassen spoedig afstierven en de resterende beplanting wegwijnde.

In het Eemland Archief vond ik een “Plan tot het aanleggen van een gedeeltelijk nieuwe beplanting, grondbewerking en bemesting op de nieuwe begraafplaats aan de Soesterstraatweg”. Het is een stuk van de “De Boschbaas op Birkhoven”, H. Jansen, gedateerd 10 november 1910 (Zie Bijlage 2).

Een samenvatting van dit stuk geef ik hieronder weer:

- zowel de slechte kwaliteit van de grond alsmede de dikke oerlaag zijn er debet aan dat de kwijnende heesters, coniferen, sparren en bloemstruiken verwijderd moeten worden en vervangen door nieuwe planten
- de dikke oerlaag die op verschillende plaatsen zelfs op 50-60 cm diepte voorkomt, is voor een groot gedeelte oorzaak van de slechte kwaliteit van de grond
- het slechte onderhoud wat snoeien en bemesten betreft blijkt uit de wilde vorm van de bomen en het tevoorschijn komen van heide en braamstruiken overal op de tot graven bestemde gedeeltes

- ook de beplanting vóór het gebouw o.a. een laurierkers is in slechte vorm en zou verwijderd moeten worden en vervangen door bolvormige acacia's
- de laurierkers die achter het hekwerk staat bij het gebouw zou vervangen moeten worden door rododendrons, hydrangia's en hortensia's
- de beplanting op de hoofdlaan was niet meer aanwezig (!) en Jansen stelt voor om hier acer platanoides en vier catalpa's en bolvormige thuya's te planten
- alle resterende sparren zouden geruimd moeten worden en vervangen door abies douglasi.

Jansen stelt voor om een tuinman in vaste dienst te nemen die in slappe tijden kan werken op het landgoed Birkhoven. Het slechte onderhoud van het groen had volgens hem namelijk ook zijn oorzaak in het feit dat men met (losse) contractarbeiders werkte.

Over het verdere verloop van het onderhoud van deze begraafplaats heb ik niet veel kunnen vinden in de archieven van Amersfoort. Wel heb ik met de dochter van hovenier Jan Overeem gesproken in verzorgingshuis Puntenburg. Zij vertelde dat haar vader, een gediplomeerd tuinman, in de jaren dertig in dienst was van de gemeente Amersfoort. Tot zijn pensionering werkte Jan Overeem op deze begraafplaats. Hij gaf leiding aan 12 tot 14 mensen. Deze mensen werkten op de algemene begraafplaats Soesterweg en ook op begraafplaats Rusthof, gebouwd rond 1930.

In die tijd werden op de Israëlitische begraafplaats (opgericht 1873, gesitueerd tegenover de Algemene Begraafplaats) ook werkzaamheden verricht door Jan Overeem en zijn mensen, zoals een graf delven en aanwezig zijn bij het ter aarde bestellen van overledenen. Het onderhoud was daar in eigen beheer van de Joodse gemeenschap en bestond alleen uit gras maaien.

Een van zijn ondergeschikten, Arie Boute, inmiddels ook bewoner van de Puntenburg, vertelde dat hij vanaf 1964 in dienst was van deze werkploeg. De eerste vijf jaar op Rusthof en daarna tot 2000 op de algemene begraafplaats Soesterweg. Zowel Arie als de dochter van Jan Overeem vertelde, dat er in de oorlog geen bomen zijn omgehakt (wat wij vermoedden gezien de gewijzigde aanplant ten opzichte van het plan van 1910) ook al was de nood hoog, maar de mensen wilden dat niet doen uit respect voor de doden.

Afb. 4: Luchtfoto 15-08-44: bomen zichtbaar in groensingel Soesterkwartier en op begraafplaats

Afb. 5: Luchtfoto 13-04-45: bomen verdwenen in groensingel maar niet op begraafplaats. Donkere vlekken: vijvers

Boute vertelde dat in de jaren 70, 80 en 90 regelmatig vernielingen zijn aangericht op de begraafplaats. Waterkranen werden het hele weekend opengezet en beeldjes vernield evenals grafstenen etc. Dit was ook de reden dat men afzag van een extra poort aan de zijkant van de begraafplaats aan de Tulpstraat. Het was de bedoeling dat wandelaars aan de voorkant binnenkwamen en dan aan de zijkant de begraafplaats verlieten en het Soesterkwartier zouden gaan verkennen.

Veel informatie over de begroeiing had hij niet. Maar er is, volgens zijn zeggen, weinig vervangen of veranderd gedurende de 31 jaren dat hij er werkzaam was. Er werd jarenlang een eekhoorn gezien op het hoofdpad, verder waren er weinig dieren, aldus Boute. Tot zijn werkzaamheden behoorde ook het ruimen van graven. De stoffelijke resten werden overgebracht naar Rusthof. Ook hielp hij mee alles klaar te zetten voor begrafenissen in familiegraven.

Oorlogsgraven

Een klein gedeelte van de begraafplaats is in beheer van de Western Front Association Nederland die verantwoordelijk is voor het beheer van de 7 oorlogsgraven uit de Eerste Wereldoorlog. Het gaat om graven van 7 Britse geïnterneerden, waarschijnlijk afkomstig van de nabijgelegen barakken op de Vlasakkers. Waarschijnlijk zijn zij overleden aan de Spaanse griep tussen 30 november 1918 en 10 januari 1919. Aan deze oorlogsgraven zijn helaas ook vernielingen aangericht. Daarover zie bijlage 4.

Afb. 6: oorlogsgraven begraafplaats Soesterweg

Enkele klimatologische gegevens over de afgelopen periode met betrekking tot de locatie (d.w.z. Amersfoort, dan wel De Bilt) worden hieronder weergegeven. Het betreft: neerslag, zonduur, afwijking temperatuur t.o.v. normaal, aantal ijsdagen (wintermaanden). De gegevens zijn afkomstig van het KNMI te De Bilt. De gegevens hebben betrekking op de periode april 2013 – maart 2014.

Maand	Neerslag	Zonduur	Afwijking temperatuur t.o.v. Gemiddelde	Aantal ijsdagen
April 2013	21	181.5	-1.1	
Mei 2013	64	166	-1.6	
Juni 2013	39	177.4	-0.4	
Juli 2013	45	240.8	+1.3	
Augustus 2013	35	220.3	+0.6	
September 2013	101	137	-0.0	
October 2013	159	114.7	+1,4	
November 2013	143	46.6	-0,0	0
December 2013	79	75.5	+2,3	0
Januari 2014	74	66.9	+2,6	0
Februari 2014	75	87.5	+3,2	0
Maart 2014		202.7	+2,2	0

Status als monument

Sinds 2000 heeft de Algemene Begraafplaats aan de Soesterweg te Amersfoort de status van Rijksmonument. Het gehele ensemble, bestaande uit de gebouwen – aula en woning – en de begraafplaats zelf met zijn oorspronkelijke aanleg volgens de Engelse landschapsstijl zijn in die aanwijzing als monument betrokken.

De gebouwen worden beschreven als “bestaande uit één bouwlaag met zadeldaken, symmetrisch gelegen aan weerszijden van een blokvormige bouwmassa met schilddak en torentje.” De bouwstijl is neogotisch.

Het Bureau Monumentenzorg van de Gemeente Amersfoort vermeldt in een inventarisatie van de monumenten binnen de gemeente als motivering voor het monumentale karakter van de begraafplaats: (Het betreft) “een ensemble van grote betekenis door de relatie bebouwing en begraafplaats. Oorspronkelijke opzet goed herkenbaar. Engelse landschapsstijl in Amersfoort tamelijk zeldzaam. Grote samenhang tussen plantsoen, bomen Soesterweg en Israëlitische begraafplaats. Begraafplaats sterk verwaarloosd.”

Hoofdstuk 2:

Inventarisatie

2.1 Flora

2.1.1 Bomen

2.1.2 Struiken

2.1.3 Kruiden, planten en grassen

2.1.4 Mossen

2.1.5 Korstmossen

2.1.6 Paddenstoelen

2.2 Fauna

2.2.1 Zoogdieren

2.2.2 Vogels

2.2.3 Insecten

2.1 Flora

2.1.1 Bomen

De bomen op de begraafplaats vallen in te delen in vier groepen:

- omzoming begraafplaats
- centrale as begraafplaats
- structurerende beplanting overige paden
- overige bomen.

Omzoming begraafplaats

De begraafplaats wordt omzoomd door inlandse eiken. De eiken staan op onregelmatige afstanden langs de rand van de begraafplaats, met name de beide zijkanten. Aan de entreezijde staan geen eiken, aan de achterzijde langs de Noorderwierstraat slechts een beperkt aantal. Door de onregelmatige plaatsing lijkt het alsof er sprake is van een willekeurige groei. Een groot aantal eiken heeft echter wel ongeveer de zelfde grootte, wat impliceert dat ze tegelijk zijn geplant. Mogelijk zijn ze wel ooit op gelijke afstand geplant maar is een deel niet aangeslagen of later afgestorven. Op oude foto's is niet duidelijk te zien of er ooit sprake is geweest van een regelmatiger aanplant. Een aantal eiken is duidelijk kleiner en dus waarschijnlijk van later datum. Mogelijk zijn dit zaailingen die, voor zover ze aan de rand van de begraafplaats zijn opgekomen, zijn gehandhaafd.

Centrale as

De centrale as wordt omzoomd door twintig monumentale Amerikaanse eiken. De bomen zijn alle vrijwel even groot dus hoogstwaarschijnlijk tegelijkertijd geplant. Wanneer de bomen zijn geplant is onduidelijk. Ik schat ze op ongeveer 80 jaar. In de beplanting ontbreken drie of vier bomen die blijkbaar zijn afgestorven. De suggestie van een laan wordt hierdoor geenszins verstoord. De dubbele bomenrij is dominant in de structuur van de begraafplaats.

Structurerende beplanting overige paden

Een aantal van de, op de Engelse landschapsstijl gebaseerde, slingerende paden rond de hoofdas van de begraafplaats wordt begeleid door rijen beuken. Met name aan de rechterzijde van de begraafplaats is dit opvallend. Aan de linkerkzijde van de begraafplaats is het aantal beuken veel minder en is de structuur opener. Aan de inboet te zien wordt door de beheerder gestreefd naar een beter evenwicht. Juist aan de linkerkzijde van de begraafplaats is een (klein) aantal beuken onlangs ingeboet.

Overige bomen

Opvallend is een zevental paardenkastanjes op het afgeschermd, oud-katholieke deel van de begraafplaats, linksachter op de begraafplaats. Deze begeleiden het hek dat mee buigt met het pad langs dit deel van de begraafplaats.

Op het eerste veld links van de centrale as staat een enorme beuk die, mogelijk door storm of blikseminslag, flinke averij heeft opgelopen. Het is waarschijnlijk één van de drie oudste bomen op de begraafplaats: links voor op de begraafplaats, naast het poortgebouw staat een zeer forse inlandse eik en rechtsachter op de begraafplaats een enorme Amerikaanse eik. Ook al worden ze in de beplantingsplannen niet genoemd, vermoed ik dat deze bomen er al stonden voordat de begraafplaats werd ingericht.

Op drie plekken op de begraafplaats worden de paden en grafrijen begeleid door rijen hulstbomen. Ook in het plantsoen voor de entree is dit een belangrijke boom, naast een drietal sierkersen.

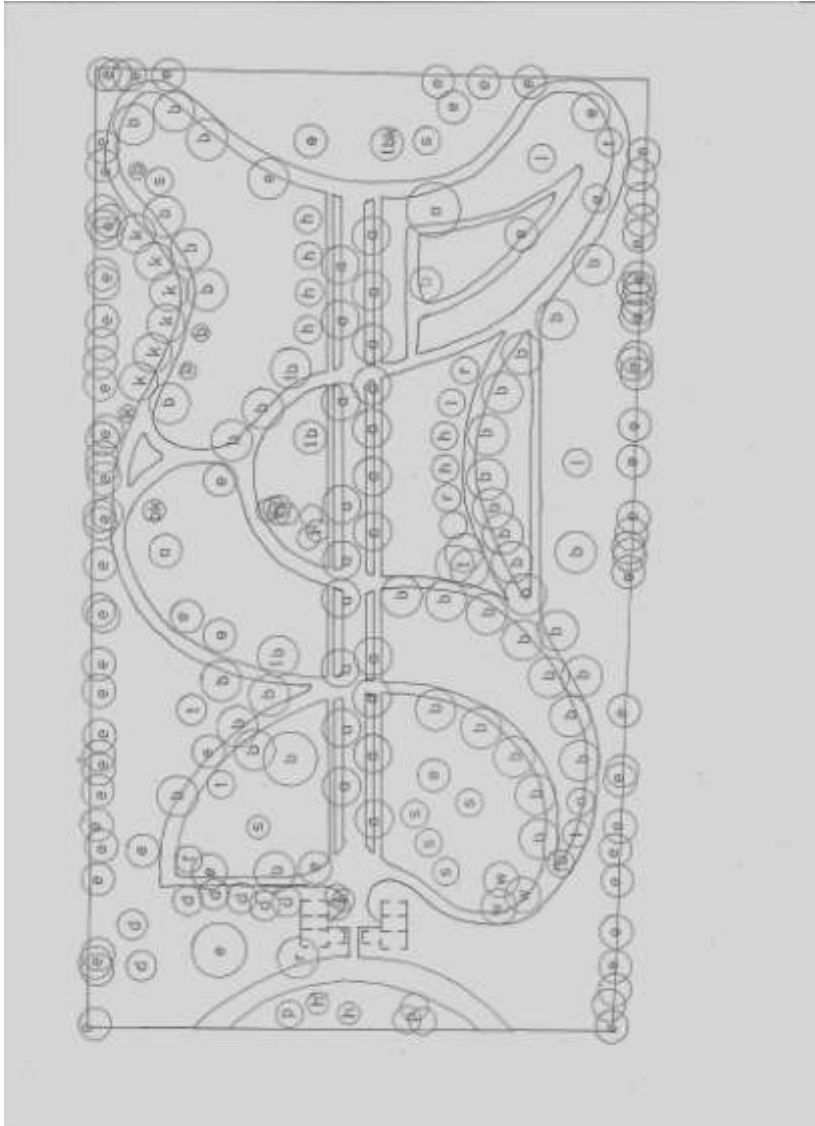
Typische begraafplaatsbomen zijn, naast de hulst, een beperkt aantal treurbeuken, een treurberk en een aantal thuja's (levensbomen). Met uitzondering van een fraaie treurbeuk aan de linkerzijde van de centrale as zijn deze bomen echter niet erg dominant aanwezig.

Ook nog noemenswaard zijn drie Weymouthdennen aan de rechterkant van de begraafplaats achter het entreegebouw. Deze dennen zijn de uitzondering die de regel bevestigt dat sparren één naald, dennen twee naalden en larixen meerdere naalden per knop hebben: deze den heeft vijf tot tien naalden per knop.

Voor het overige staan her en der over de tuin wat robinia's. Het is de vraag of deze bewust zijn aangeplant of dat dit zaailingen zijn. Dat geldt ook voor een flink aantal eiken dat verspreid over de begraafplaats staat. Mogelijk is ook een aantal bomen bewust rond een graf aangeplant. Dit geldt met name enkele thuja's en hulstbomen. De plaatsing lijkt volstrekt willekeurig. Linksachter op de tuin staat een flinke spar de ontwikkeling van een ingeboete beuk in de toekomst in ieder geval flink in de weg.

bomenkaart
begraafplaats
Soesterweg

Legenda bomenkaart:

a	Amerikaanse eik
av	Am. vogelkers
b	Beuk
bk	Berk
d	Douglasspar
e	Inlandse eik
h	Hulst
k	Paardenkastanje
l	Larix
ln	linde
p	Sierkers (prunus)
r	Robinia
s	spar (fijnspar)
t	Thuja
tb	Treurbeuk
tbk	Treurberk
w	Weymouthden

Symboliek beplanting begraafplaatsen

Bepaalde bomen en planten worden niet zonder reden op een begraafplaats geplant: ze hebben een symbolische betekenis op het gebied van leven en dood. Ook elementen in het ontwerp van een begraafplaats kunnen vaak symbolisch worden geduid.

Ontwerp

Meest opvallende inrichtingselement op de begraafplaats is de centrale as. Een dergelijke lange, doodlopende as kom je veel tegen in begraafplaatsontwerpen (vgl. Den en Rust, Bilthoven, Noorderbegraafplaats, Hilversum, begraafplaats Bergweg, Zeist). De lange, doodlopende as staat voor het (lange) leven dat altijd aan een einde komt.

Daarentegen kunnen smalle, slingerende paden juist weer wijzen op een godsvrezende levenswijze (vgl. de christelijke parabel van de brede en de smalle weg).

Een poortgebouw kom je, zeker op wat oudere begraafplaatsen ook heel veel tegen: het symboliseert een definitief afscheid van het leven. De tekst 'memento mori' (gedenk te sterven) is bij de entree van een begraafplaats geen zeldzaamheid.

Bomen

Bij de bomen is een onderscheid te maken tussen christelijke symboliek en de mythologische symboliek van de pre-christelijke geloven. Symboliek die soms ook wel weer samenvalt (denk aan de 'kerstboom': in de pre-christelijke symboliek een symbool van eeuwig leven, in de christelijke symboliek een symbool van de geboorte van Jezus). In zijn algemeenheid is een boom een symbool van eeuwig leven. Bij de naaldbomen uit zich dit in het feit dat ze altijd groen blijven, bij de loofbomen doordat ze, na de winter, toch iedere keer weer in blad komen te staan. De meeste bomen leven nou eenmaal langer dan mensen (maar er komt echt ook een eind aan). Voor de bomensymboliek beperken we ons tot de bomen die op de begraafplaats Soesterweg voorkomen.

De eik is een symbool voor onvergankelijkheid, bescherming, eeuwig leven, onsterfelijkheid, levenskracht, wijsheid, vriendelijkheid, liefde en veiligheid. Het eikenblad staat symbool voor onsterfelijkheid en het eeuwige leven vanwege het onverwoestbaar geachte eikenhout. Takken en blad worden dan ook vaak afgebeeld op graven. De eik is vanwege zijn duurzaamheid ook een christelijk symbool voor de kracht van het geloof, de standvastigheid van de geloven tegenover vijanden van het geloof en weerbaarheid bij tegenslagen. Met name de Amerikaanse eiken langs de centrale as geven uiting aan deze symboliek. De inlandse eiken langs de rand van de begraafplaats hebben waarschijnlijk een meer praktische betekenis.

De thuja, of levensboom (*Thuja plicata*), is eveneens een symbool voor onsterfelijkheid. Aan de sappen van de thuja worden magische eigenschappen toegekend door verschillende culturen. Er is een christelijke legende dat Seth, de zoon van Adam, door zijn moeder Eva naar de levensboom in het paradijs wordt gestuurd om de genezende olie voor zijn stervende vader te halen. Hij komt echter te laat terug: zijn vader is al gestorven. Als hij de tak, die hij mee brengt, toch nog in de mond van zijn vader stopt, groeit hier een nieuwe boom uit. Wat van de door de mythes aangegeven magische eigenschappen ook waar is, feit is dat hout van de levensboom veel in de bouw wordt gebruikt omdat het, ook zonder conservering, niet rot (western red cedar).

Treurbomen vormen ook een vast onderdeel van begraafplaatsen. De bekendste is natuurlijk de treurwilg (*Salix sepulcralis*), in het Engels 'weeping willow'. Op de begraafplaats komen we geen treurwilg tegen maar wel treurbeuken (*Fagus sylvatica pendula*) en een treurberk (*Betula pendula*). De afhangende takken zijn symbool van het verdriet om de gestorvene.

Hulst (*Ilex aquifolium*) is weer een symbool van onsterfelijkheid omdat de boom zijn bladeren niet verliest en ook in de winter groen blijft. De hulst staat in de christelijke symboliek echter in een wat kwade reuk omdat het kruis van Christus gemaakt zou zijn van hulsthout. Toen de bomen hoorden van de veroordeling van Christus spraken ze met elkaar af zich niet als kruishout te laten gebruiken. Als een bijl ze zou aanraken, zouden ze in duizend stukken uiteen vallen. De hulst hield zich echter niet aan die afspraak.

Laurierstruiken zijn, om dezelfde reden, ook een symbool van onsterfelijkheid maar ook van verrijzenis. Doden werden in het vroege Christendom opgebaard in laurierbladen. Bij het doopsel is de laurier ook het symbool voor het nieuwe leven in Christus. Mogelijk is hier ook weer een vermenging van de pre-christelijke en christelijke symboliek aan de orde: in sommige streken in Wales worden bij een begrafenis laurierbladen op de weg gestrooid. Op de begraafplaats Soesterweg staan vooral laurierkers-struiken (*Prunus laurocerasus*).

*De hemelboom ontluikt
In teer groenrode tint
Belofte aan de schaduw
Waar in ik koelte vind*

*Ik heb hem pas geplant
Op voorbedachte grond
Waar ik al vaker kwam
Troost en verstillung vond*

*En als de jaren vlieden
Hij machtig wordt en sterk
Zal hij steeds weer ontluiken
Boven mijn oude zerk*

(dichter onbekend)

Familiegraf Mosterd

De levensloop van de mensen die hier begraven zijn, geef ik kort weer. Uiteraard heb ik dit gedaan met toestemming van de nabestaanden. De openbare informatie is afkomstig uit het Archief Eemland.

In dit graf zijn bijgezet:

- P. Mosterd (1867-1929)*
- hun oudste dochter L.vd Broek-Mosterd (1897-1956)*
- zijn vrouw W. Mosterd-Kraak (1877-1958)*

Deze gegevens heb ik verkregen via het wijkmuseum van het Soesterkwartier, St. Bonifaciusstraat 51. In het museum werkt de heer H. Mosterd (zeg maar Henny) als vrijwilliger. Henny was heel zijn arbeidszaam leven groenteboer met winkel op de Soesterweg. Hij vertelde dat zijn grootouders en zijn tante op deze begraafplaats liggen. Hij was bereid om iets te vertellen over deze drie mensen zoals ze geleefd hadden.

P. Mosterd, grootvader van Henny, was al overleden voordat Henny geboren werd (1937). Deze man was een boerenzoon en werkte in een gasfabriek in Amersfoort. Zijn vrouw, Hendrika Kraak, werd geboren in 1877 in Nijkerk uit een burgermansgezin. Het paar ging wonen op de Driest, dat heette de Birk, een buurtje van een tiental oudere arbeidshuisjes met veel ruimte rondom, de omgeving was toen nog agrarisch met veel boerderijen. In W.O.II werd het gebombardeerd en is deze wijk verdwenen. Zij kregen elf kinderen: zeven jongens en twee meisjes; twee kinderen zijn zeer jong overleden.

Het gezinsinkomen was zo laag dat Hendrika de tuin om het huisje gebruikte om groente te verbouwen voor de verkoop. Toen haar zonen oud genoeg waren gingen ze met de groentekar (in het begin een hondenkar) langs de deuren. Dit zorgde voor een extra centje voor dit grote gezin.

Een aantal kinderen ging later zelf ook op de Driest wonen, vlak bij de ouders. De vader van Henny heeft zich verder ontwikkeld tot groenteboer in het Soesterkwartier.

2.1.2 Struiken

Begraafplaatsen kunnen een rol spelen om de biodiversiteit te vergroten.

Volgens het Planbureau voor de Leefomgeving, dat jaarlijks publiceert over de stand van de natuur in Nederland, is de biodiversiteit in Nederland sinds 1700 gedecimeerd tot nog geen 15%. Sinds 1950 zijn bijna 500 van de 1.536 autochtone wilde plantensoorten in aantal achteruit gegaan en zijn er meer dan 40 uitgestorven. Van de 71 inheemse dagvlinders staan er 48 op de Rode Lijst, 68% van het totaal.

De realisatie van de Ecologische Hoofd Structuur (EHS), de uitbreiding en verbinding van natuurgebieden, stagneert. Er circuleren nu scenario's voor een bescheidener natuurnetwerk.

Om de diversiteit op het kerkhof te bevorderen is er al jaren een natuurlijk beheer.

Er wordt twee keer per jaar gemaaid: in juni en in het najaar. Het gras wordt meteen afgevoerd waardoor de grond verschaald. Hoe armer de grond, hoe groter de waarde als basis voor een bloemrijk grasland, zo is er een grotere rijkdom aan soorten mogelijk.(beheer)

Het streven is om de begraafplaats zoveel mogelijk in zijn vorm te behouden en het zoveel mogelijk met rust te laten. Wanneer je de entree op oude foto's bekijkt dan kun je je toch niet aan de indruk onttrekken dat het grasveld voor de ingang toch wat is dicht gegroeid. De bomen en struiken zijn in de loop der jaren meer ruimte gaan innemen. Ongemerkt kunnen nieuwe zaailingen uitgroeien. Daarom zijn we toch de struiken gaan inventariseren. De verscheidenheid is niet erg groot. Mogelijk heeft de struik zich ook op enkele plaatsen uitgezaaid en zijn de zaailingen uitgegroeid tot nieuwe struiken. De struiken zijn vaak oud, sommigen krijgen weinig licht, hebben minder blad en tonen hierdoor nogal iel. Bomen overschaduwden struiken op veel plaatsen. Verder staat er veel laurier en rododendron. De andere genoemde struiken zijn in kleine getale aanwezig. Deze zijn ook vaak veel kleiner in omvang.

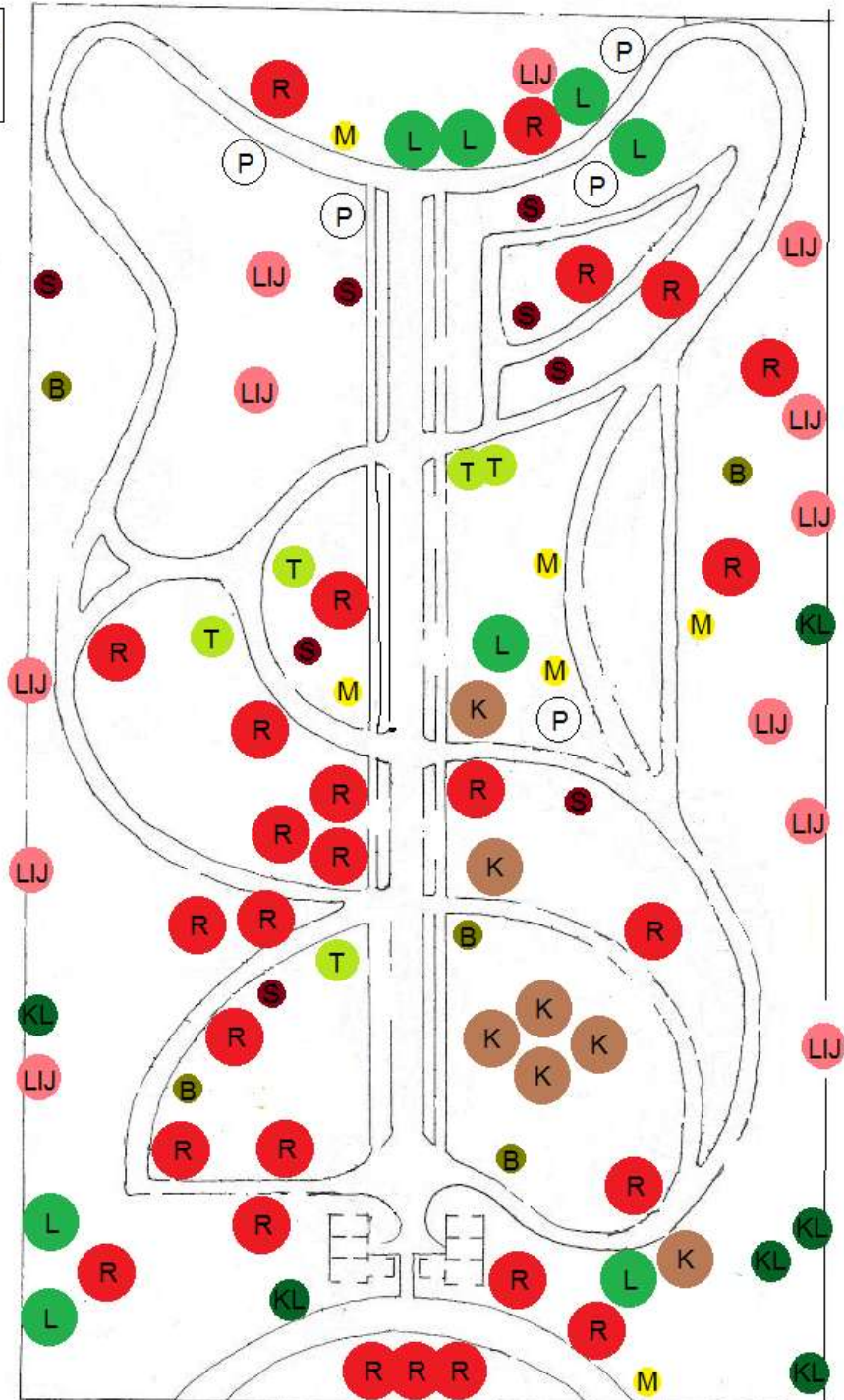
Op de volgende pagina staat een kaartje dat een indruk geeft van de verspreiding van de meest voorkomende struiken. De meesten zijn sterke planten en doen het goed. Mogelijk zou de rododendron nog wat extra aandacht mogen hebben. Een aantal Thuja's bij de ingang is grondig gesnoeid aan de onderzijde. Dit om ruimte te geven aan de bestrating. Dit is op dit moment een lelijk gezicht. Geen stimulans om het kerkhof binnen te gaan.

Op het terrein staan de volgende struiken:

laurier	Prunus laurocerasus
rododendron	Rhododendron
klimop	Hedera helix
Mahonia	Berberis aquifolium
Buxus	Buxaceae
Rotsheide	Pieris
lijsterbes	Sorbus
krentenboom	Amelanchier
skimmia	Skimmia Japonica
taxus	Taxus

Struiken op Algemene
Betraafplaats
Soesterweg in 2014

Legenda	
● R	: rododendron
● L	: laurier
● K	: krentenboom
● LIJ	: lijsterbes
● KL	: klimop
● T	: taxus
P	: pieris
● M	: mahonia
● B	: buxus
● S	: skimmia

Niet op het kaartje staan de volgende struiken. Deze struiken zijn wel aanwezig maar het zijn maar enkele exemplaren van ieder soort.

Broodboom
Camelia
Sneeuwbes
Hazelaar
Schijncipres
Dwergmispel

Aucuba
Camellia
Symphoricarpos albus
Corylus avellana
Chamaecyparis
Cotoneaster

Beschrijving struiken:

Om de fauna wat meer kans te geven heb ik bij het beschrijven van de volgende struiken gekeken naar de waarde voor vogels en insecten. Vogels en insecten zullen mogelijk ook weer zoogdieren aantrekken. Uit onderstaande blijkt dat veel struiken bloeien in het vroege voorjaar en dat dit een stuk minder is in juni, juli en augustus. Voor insecten valt er dan weinig te halen.

Laurierkers (laurier)– Prunus Lauroceras. Deze laurierkers is de meeste geplante laurierstruik in Nederland. Je kunt het gemakkelijk herkennen aan de grote heldergroene glanzende bladeren. Kenmerken voor deze plant is dat hij snel groeit: wel 60 centimeter per jaar. Omtrent de laurierkers bestaat veel verwarring omdat deze in de volksmond ook wel laurier wordt genoemd.

De laurierkers heeft echter niets te maken met de laurier waar de smaakvolle in veel gerechten gebruikte laurierblaadjes vanaf komen.

De in de winter groenblijvende laurierkers komt van oorsprong uit Zuidoost-Europa en Klein-Azië. De mooie rechtopstaande trossen met bloemen ontstaan alleen als de laurierkers niet wordt gesnoeid. De laurierkers wordt echter meestal in hagen gebruikt die wel regelmatig moeten worden gesnoeid omdat de laurierkers een forse groeier is. In deze laurierkershagen kom je de bloemen dus zelden tegen. Dat is jammer want de bloemen van de laurierkers worden goed bevroren. Gelukkig wordt op de begraafplaats maar beperkt gesnoeid en krijgen de bloemen al vroeg in het voorjaar hun kans. Aan het einde van het hoofdpad staat een zeer grote mooie laurier.

Gelukkig biedt de laurierkers ook nectar via zogeheten extraflorale (buitenbloemige) nectariën die zowel door de honingbij, als door andere bijen, wespen en mieren wordt gevonden. Ook een laurierkershaag zonder bloei kan dan echt zoemen door alle erop foeragerende vliegende insecten.

De plant is ijzersterk. Ook na fors terugsnijden komt de plant na enige tijd weer met frisse lichtgroene blaadjes voor de dag. De laurierkers verdraagt vrijwel elke grondsoort maar groeit het best in een vochtige bodem.

Na de bloei (en bestuiving) ontstaan er decoratieve bessen die graag door de vogels worden gegeten.

Bloeiperiode: april – juni. Bloeiperiode is kort. Interessant voor insecten, vogels.

Rhododendron - Rhododendron

Het woord Rhododendron komt eigenlijk uit het Grieks en is samengesteld uit de twee woorden Rhodo=roos en dendron= boom. De Rhododendron valt binnen de familie der Ericaceeën, waartoe ook de heidesoorten Calluna en Erica behoren. Een uitgebreide familie dus, waarbij het geslacht Rhododendron ongeveer 1.000, jazerker, duizend wilde soorten oftewel species telt. De meeste soorten

komen voor in oostelijk Azië, China en Japan, maar ook de Kaukasus en Klein-Azië. Ook in Europa komen zelfs enkele soorten voor, zoals het alpenroosje. De Rhododendrons, die wij in onze tuinen en op het kerkhof aantreffen zijn meest hybriden, die sinds eind 18de eeuw gekruist zijn vanuit de oorspronkelijke soorten. Dit kruisen is vooral in Europa, met name eerst in Engeland, iets later ook o.a. in Duitsland, Nederland en België gebeurd. De plant wordt graag door insecten bezocht. Het boomblauwtje bezoekt de plant op het kerkhof vaak. Voor bijen is het stuifmeel van de plant giftig! Meestal komt het door een bijenvolk verzamelde stuifmeel van zoveel verschillende planten, dat het effect van het stuifmeel met giftige stoffen zozeer wordt 'verdund' dat het geen nadelige effecten sorteert. Alleen bij het soms eenzijdig bevliegen van deze bloem leidt dit tot opvallende bijensterfte. Bloeiperiode op het kerkhof: april – mei. Bloeiperiode is kort. Interessant voor insecten.

Klimop - Hedera helix

Het geslacht Hedera kent in Nederland slechts één soort die in het wild voorkomt: Klimop (*Hedera helix*)

De klimop is een ook 's winters groenblijvende stevige groeier. Het kan zich goed hechten aan bomen en muren. Pas na 6 - 10 jaar, als de klimop inmiddels al een dicht bladerdak heeft, komt de klimop voor het eerst in bloei. De bloemen van de klimop verschijnen in het najaar op afstaande zijtakken in de zon en zijn erg rijk aan nectar, een belangrijke late voedselbron voor bijen en andere insecten. In de herfst staat er op de begraafplaats weinig in

bloei. Late insecten kunnen er dan, als de weersomstandigheden het toelaten, toch een weldadige dracht vinden.

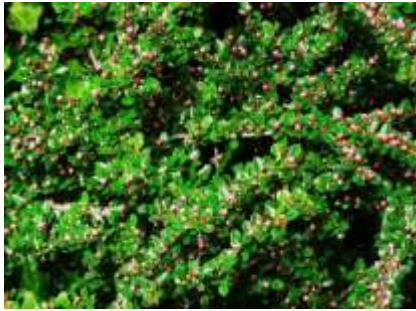
De klimop heeft ook een symbolische functie en hoort daarom zeker thuis op een begraafplaats. Het is het zinnebeeld voor trouw (het aanhechten) en eeuwig leven (blijft immer groen). Op grafstenen wordt het dan ook gebruikt als symbool voor onsterfelijkheid.

De tuinman van het kerkhof wil graag de bomen beschermen en verwijdert daarom de klimop. Hij is bang dat deze de bomen verzwakt. (voor de fauna is dit jammer) Bij storm kan een boom inderdaad met klimop eerder bezwijken. Gelukkig vinden we op de grens van het kerkhof nog vaak bomen met klimop.

Vlinders: Het boomblauwtje (vlinder) maakt graag gebruik van de klimop om in de tweede periode er haar eitjes af te zetten. Door de geringe aanwezigheid zoekt deze vlinder nu in het najaar haar heil elders. En dat terwijl de vlinder in het voorjaar volop aanwezig is dankzij de vele hulst waar zij in het voorjaar gebruik van maakt. De bladeren worden ook gegeten door de larven van een aantal verschillende soorten dag- en nachtvlinders.

Vogels: De klimop is ook belangrijk voor de vogels om er te kunnen nestelen. De vruchten zijn kleine, zwarte bessen die aan het eind van de winter rijpen. Ze zijn een belangrijke voedselbron voor vogels.

Bloeiperiode: augustus – november. Van groot belang voor insecten, (voortplanting boomblauwtje !), schuilplaats voor vogels, nestgelegenheid, bessen.

Dwergmispel – Cotoneaster.

Plantje wat overal kan groeien. 's Winters zijn de bessen geliefd bij de lijsterachtigen. Bloemen worden bezocht door de bijen. In koele winters behoudt het zijn blad.

Bloeiperiode: mei – juli. Vogels, insecten.

Mahonia – Berberis aquifolium

De plant heeft qua blad iets van de hulst maar heeft een geheel andere bloem. De bloem verspreidt bij warm weer bij een overdadig geelkleurende bloei een heerlijke geur, en trekt daarmee ook veel honingbijen aan. Als een bij nectar wil opnemen en daarbij met de tong in aanraking komt met de helmdraad, dan klapt de meeldraad in een fractie van een seconde naar voren. Het stuifmeel wordt daarbij tegen de bij gedrukt. De meeldraad blijft niet in die houding staan maar gaat daarna weer langzaam naar achteren, gereed voor een volgend insectenbezoek. De vrucht is een groen berijpte bes die later blauw wordt en waarvan de pit voor mensen giftig is. Deze blauwe bessen worden door de vogels graag gegeten. Zij verspreiden aldus de zaden, waardoor je de Berberis aquifolium buiten de aangelegde perkjes ook veel als alleenstaande plantjes kunt aantreffen. Waarschijnlijk heeft dit ook regelmatig plaats gevonden op het kerkhof.

Bloeiperiode: april – mei. Insecten en vogels

Buxus – Buaceae

Struikje met bloempjes, die slecht zichtbaar zijn. Een groenblijvend struikje ook in de winter. Levert nectar aan insecten. Geeft beschutting aan vogels. Kan goed tegen snoei.

Bloeitijd: mei. Insecten, vogels.

Krentenboom - amelanchier

Groeit graag op licht zure grond. Bloeit vroeg in het voorjaar en heeft nectar voor de bijen. Daarna verschijnen de vruchten, de krenten, die ook geliefd zijn bij vogels.

Krentenboom heeft fijn blad wat mooi kleurt in de herfst en

meerdere stammetjes waardoor het valt onder de heesters. Met het mos eronder creëert het een geheel eigen sfeer op een stukje van het kerkhof.

Bloeitijd: april - mei . Vruchten – vogels

Broodboom – Aucuba

Een zeer sterke plant maar levert niet veel stuifmeel of nectar aan insecten. Doet het overal ook op plaatsen met veel schaduw. Op het kerkhof worden geen grote exemplaren aangetroffen. Vogels eten de bessen.

Bloeitijd: april.

Skimmia – skimmia japonica

Winterhard / groenblijvend.

Tot 1m hoog en breed - langzame groeier

Bloeit met kleine witachtige, geurende bloemen.

De Skimmia is tweehuizig .De mannelijke bloemen zijn groter dan de vrouwelijke. Aan de vrouwelijke planten ontstaan decoratieve vruchten wanneer een mannelijke plant in de buurt staat.

Deze zijn afhankelijk van de variëteit rood of wit.

Een compact groeiende heester die als solitair of in groepen kan worden toegepast. Staat op het kerkhof solitair. Door bezoekers bij graven geplaatst. Geeft veel nectar en stuifmeel. Bessen zijn giftig voor vogels.

Bloeitijd: mei – juni. Insecten

IJf/ Venijnboom – Taxus baccata

De naam heeft de boom te danken aan zijn giftigheid.

Alleen de rode zaadmantel die ontstaat uit de vrouwelijke bloem is niet giftig. De rest wel. De boom is tweehuizig. De mannelijke bloemen zijn geel en goed in het voorjaar waar te nemen. Het levert geen nectar maar wel wat stuifmeel.

Boom staat op enkele plekken op het kerkhof. Struiken zijn niet hoger dan twee meter.

Bloeiperiode: maart – mei. Vogels: voedsel, veiligheid, voortplanting

Rotsheide - Pieris japonica.

De naam geeft al aan dat deze plant zich thuis voelt in rotstuinen en bij de heide. Met zijn altijd groene bladeren en de lichtbruine bloemknoppen die op springen lijken te staan, geeft hij het kerkhof ook in de winter een mooie aanblik. Hij trekt zich niets aan van regen, sneeuw, hagel of ijzel. Het mooie van de rotsheide is dat de struik tot aan de grond bebladerd blijft. In combinatie met rododendrons is hij een lust voor het oog. Het is een zeer langzame groeier. In 10 jaar groeit hij 1,5 meter. Het is zoals bij alle heideachtige soorten een aantrekkelijke heester. Die aantrekkelijkheid wordt echter wel bepaald waar dit heestertje staat. In de schaduw zie je er geen bij op maar op een zonnige plek is het net een bijenkroeg. Jammer genoeg wordt deze plant vaak in de schaduw geplaatst: daar kan hij ook goed tegen maar het beperkt zijn waarde voor insecten.

Bloeiperiode: maart, april. Insecten.(mits geplant in de zon)

Lijsterbes – Sorbus

De boom wordt lijsterbes genoemd omdat lijsters en andere vogels dol op de bessen zijn. De plant zorgt voor een goede voedselvoorziening voor vogels vanwege de lange periode met bessen. Verder trekken de bloemen in de zomer veel insecten en vooral veel wespen aan, die op het menu staan van veel vinken.. De wetenschappelijke naam Aucuparia komt van het Latijnse woord aucupor (vogelvangst). Er werden namelijk veel vogels gevangen bij dat soort bomen. De verspreiding van de zaden vindt vooral plaats door vogels die de vruchten hebben geconsumeerd. Op de begraafplaats zie je veel zaailingen van de lijsterbes staan. Velen zijn niet geplant maar spontaan opgekomen.

Bloeitijd: april, mei Insecten, vogels

2.1.3 Planten, kruiden en grassen

De algemene begraafplaats aan de Soesterweg is een kerkhof met vele erg oude graven. Veel grafstenen zijn slecht te lezen, begroeid met mos en worden niet meer onderhouden. Het overgrote deel van de graven wordt niet meer bezocht door familieleden. Hierdoor wordt dit stukje grond aan de Soesterweg een parkje waar de planten zelf hun weg kunnen zoeken. Zij krijgen de kans om zich uit te zaaien. Enkele oude planten, die hier vroeger zijn geplant, volharden.

Het kerkhof is een park dat 4 ochtenden wordt onderhouden door de tuinman Jef Neerling. Het beleid is dat het kerkhof zoveel mogelijk met rust wordt gelaten. Afgevallen bladeren van bomen worden wel verwijderd maar er wordt niet geschoffeld. Hierdoor lijkt de grond wel wat dicht te slaan.

Er staan veel bomen, waardoor vocht wordt onttrokken en de zon minder kans krijgt de grond te verwarmen. Gelukkig zijn er nog een paar open grasveldjes. Een heel enkele keer wordt dit gras gemaaid.

Welke planten houden het vol en welke planten zijn er in de loop der jaren bijgekomen?

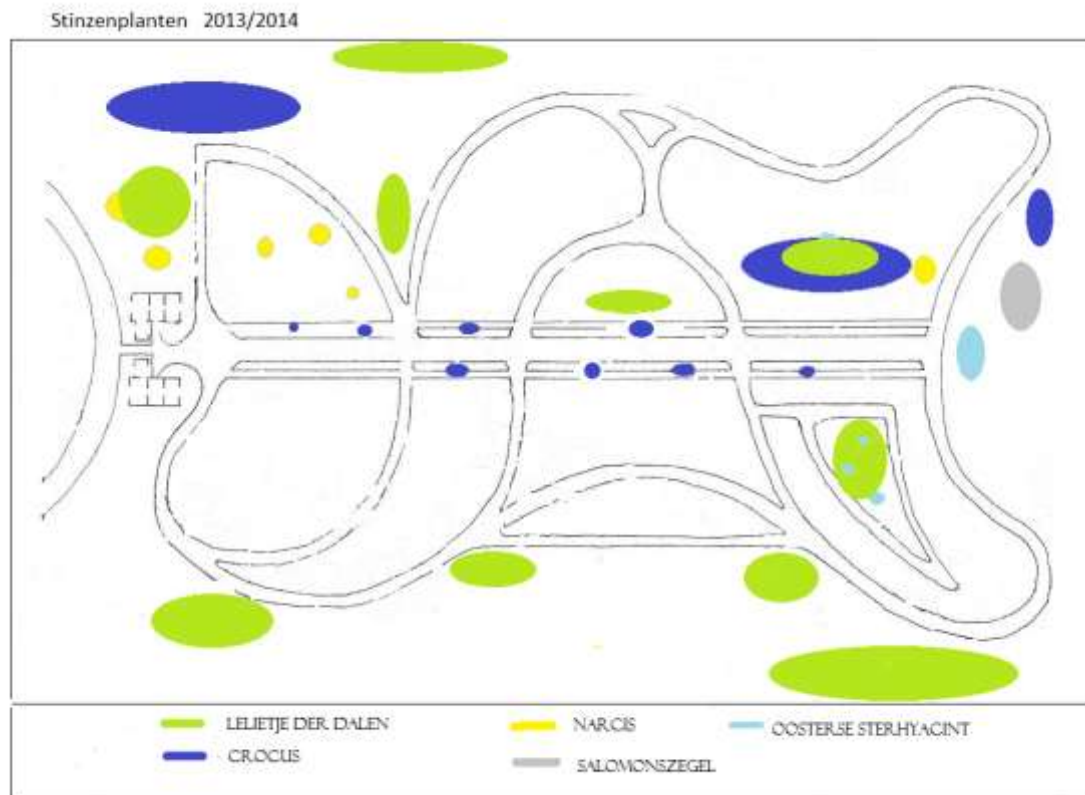
Stinsenplanten

Het aanplanten van stinsenplanten kreeg aan het eind van de 18e eeuw een grote impuls door de opkomst van de Engelse landschapstijl bij de aanleg van tuinen. Het ideaal van deze tuinarchitectuur was de natuurlijke schoonheid, die men verder wilde perfectioneren. Daarom werden er planten uitgezet ter verwildering. Deze werden vaak uit Midden- en Zuid-Europa gehaald. Om de planten te laten aanslaan voegde men veel kalkrijk puin toe, wat inderdaad gunstig is voor deze soorten.

Op het kerkhof vinden wij verschillende soorten stinsenplanten. Dit zijn: Het sneeuwkllokje, krokus, narcis, sneeuwroem, oosterse sterhyacint, wilde hyacint, het blauwe druifje en het lelietje der dalen. Zij overwinteren als bol waar voedsel in is opgeslagen en zodra het warmer wordt, verschijnen zij als eersten uit de grond. Deze plantjes vinden we over het hele kerkhof verspreid. Lang geleden zijn er vele gepoot en de toestand van deze plantjes is nu soms wat armetierig. Het zijn geen stevige groepjes die je ziet maar af en toe 1 zielig restant uit betere tijden. In het gras staat een enkele narcis. Bij de graven zie je her en der wat blauwe druifjes. Lelietjes der dalen en de krokus houden het beter vol. Hiervan zijn wel grote plakken te vinden. Vaak staan de lelietjes van dalen op donkere plekken, onder andere onder de naaldbomen. De krokussen staan meer op de open plekken. Sneeuwkllokjes moet je echt met een vergrootglas zoeken maar een enkele is nog aanwezig. Ook salomonszegel wordt gezien als een stinsenplant. Deze echter groeit niet uit een bol maar uit een wortelstok. Salomonszegel is sterk en het heeft zich dan ook op een plek wat vermenigvuldigd. Wanneer op het kerkhof in beperkte mate (om het natuurlijke vast te houden) nieuwe krokussen, narcissen, blauwe druifjes en andere stinsenplanten zouden worden aangeplant, zou het geheel een stuk frisser ogen dan de aanblik die het nu heeft.

De oosterse sterhyacint was voor mij een onbekende stinsenplant. Het plantje heeft iets weg

van een ander stinsenplantje: sneeuwroem. Het verschil tussen beide plantjes is o.a. dat het bloemetje naar beneden hangt i.t.t. sneeuwroem. Er zijn enkele grote plekken op de begraafplaats waar het groeit. (zie kaartje)

Op het kaartje de meest voorkomende stinsenplanten. Degenen die er niet worden weergegeven komen maar in kleine aantallen voor. Hieronder drie afbeeldingen van drie minder bekende stinsenplantjes:

Sneeuwroem

salomonszegel

oosterse sterhyacint

Aangetroffen stinsenplanten zijn:

Vogelmelk
lelietje der dalen
krokus
oosterse sterhyacint
salomonszegel
narcis
sneeuwkllokje
sneeuwroem

Ornithogalum
Convallaria Majalis
Crocus
Scilla siberica
Polygonatum
Narcissus
Galanthus Nivalis
Chionodoxa

blauw druifje
wilde hyacint

Muscari Botryoides
Hyacinthoides non-scripta

Kruiden

Verwacht geen bloemenzee wanneer je dit kerkhof bezoekt. Hetgene wat je het eerst ziet is als je binnenkomt: Vele bomen met daaronder de graven met veel mos. Dit mos wordt op sommige plekken steeds dikker. Maar toch weten zaadjes zich nog te nestelen en ontkiemen er ieder voorjaar weer vele wilde plantjes. In de graftuintjes en rondom, onder de struiken en in het verdwijnende gras. We hebben gezocht naar bijzondere plantjes. Het is namelijk zo dat op oude begraafplaatsen er vaak een specifieke begroeiing is met enkele bijzondere plantjes. Dit zijn: heelebeen, mosplantje en kandelaartje. Alhoewel het kandelaartje veel aanwezig is bij de wagenwerkplaats, een locatie vlakbij, is geen van de bloempjes gevonden. De meest bijzondere planten die wij hier aantreffen zijn: Kraailook, kruipende ganzerik en zandblauwtje.

Een overzicht van aangetroffen planten en kruiden:

mannetjesvaren	Dryopteris Filix-mas
zand blauwtje	Jasione Montana
jacobskruiskruid	Jacobaea Vulgaris
vroegeling	Erophila Verna
vergeet mij nietje	Myosotis
muursla	Lactuca Muralis
gulden roede	Solidago
duizendblad	Achillea Millefolium
gewoon biggenkruid	Hypochaeris Radicata
leeuwentand	Leontodon
scherpe boterbloem	Ranunculus Acris
leeuwenbekje	Antirrhinum
zachte ooievaarsbek	Geranium Molle
kleine ooievaarsbek	Geranium Pusillum
roberts kruid	Geranium Robertianum
wilgenroosje	Epilobium Hirsutum
kluwenhoornbloem	Cerastium Glomeratum
gewone hoornbloem	Cerastium Fontanum
canadese fijnstraal	Conyza Canadensis
dagkoekoeksbloem	Silene Dioica
vogelmuur	Stellaria Media
muizenoortje	Myosotella Myosotis
zandraket	Arabidopsis Thaliana
vingerhoedskruid	Digitalis Purpurea
wikke	Vicia
kamperfoelie	Lonicera
bleeksporig bosviooltje	Viola Riviniana
look zonder look	Alliaria Petiolata
paardenbloem	Taraxacum Officinale
kruipganzerik	Potentilla

klein tasjeskruid
veldereprijs
grote weegbree
klimop ereprijs
kraailook

Teesdalia Nudicaulis
Veronica Arvensis
Plantago Major
Veronica hederica
Allium vineale

Kruipende ganzerik (*Potentilla Reptans*):
Rozenfamilie. Dit plantje staat in het gras onmiddellijk wanneer je de begraafplaats binnenkomt aan het lange rechte pad met Amerikaanse eiken aan de rechterzijde. Het is maar op 1 plek te vinden. Het wortelt op de knopen, heeft 5 bloemblaadjes en is groter dan tormentil. De bloem lijkt op zilverschoon maar het blad is duidelijk anders. Dit is vijfdelig. Het kan zich sterk uitbreiden door houtachtige wortelstokken.

Zandblauwtje (*Jasione Montana*):
Klokjesfamilie, campanula. Het plantje lijkt op een composiet, het lijkt ook op een scabiosa maar het is een campanula. Ze is harig, de stengel kantig. Dit plantje houdt van kalkarme, licht zure grond en heeft een uitgebreid wortelstelsel dat zich vertakt van een penwortel, zodat het zich in droogte kan

handhaven. Dit plantje heeft veel nectar en wordt in de bloeimaanden juni, juli en augustus bezocht door korttongige wilde bijen. De brilmaskerbij is de specialist op dit plantje en wordt in driekwart van de waarnemingen op dit plantje gevonden.

De **kraailook** (*allium vineale*) is een plant uit de lookfamilie. Het is een steeds meer voorkomende plant, groeiplaatsen zijn: Weilanden, bossen, bosranden, begraafplaatsen, de duinen, bermen, rivierduinen, stadswallen, lanen, parken, wijngaarden, spoorbermen, rivierdijken, hogere delen van uiterwaarden en rotsachtige plaatsen. Het groeit op droge tot vochtige, matig voedselrijke tot voedselrijke, vaak iets omgewerkte en kalkhoudende grond. De bloemen staan op lange, rechte, iets paarse stelen in een losbloemige scherm. Kraailook is een wilde looksoort die in de winter en het vroege voorjaar fris groen en op zijn lekkerst is.

Bleeksporig bosviooltje of bosviooltje (*Viola Riviniana*):

Viooltjesfamilie. Vaste plant. In Nederland komen zo'n 8 verschillende bosviooltjes voor en ze zijn allemaal blauw. Het eerste bosviooltje wat bloeit is het maarts viooltje. Om zekerheid te krijgen dat het deze is, zal men het moeten ruiken. Het geurt. Geurt het niet dan heeft men te maken met het ruige viooltje dat als tweede bloeit. Bij deze zijn de bladeren ook wat smaller. Het heeft kalk nodig en groeit bijna alleen in Limburg.

Het bleeksporig viooltje valt te onderscheiden door een witte spoor aan de achterzijde van de bloem. Bij andere viooltjes is dit blauw.

Het bleeksporig viooltje heeft blauw violette bloemen en op het onderste kroonblad van de bloem zitten donkere aders. De bladeren vormen een los wortelrozet. Alle bosviooltjes kunnen naast gewone bloemen ook cleistogame bloemen vormen. Omdat zij erg vroeg bloeien bestaat er de kans dat er nog geen insecten zijn voor de bestuiving. Cleistogame bloemen gaan niet open maar bevruchten zichzelf. Alleenstaande bloemen kunnen op deze manier ook bevrucht worden.

Alle viooltjes verspreiden zich door zaad. Sommigen hebben uitlopers. Het zaad wordt weggeschoten en aan elk zaadje zit een mierenbroodje. Dit eten mieren erg graag. Zij gaan er mee slepen en zorgen zo voor verdere verspreiding.

De plant vormt een niet vertakte wortelstok. Bij een wortelstok kunnen uit de knoppen nieuwe planten groeien. Het is een Hemikryptofyt d.w.z. dat het plantje gedurende ongunstige omstandigheden vaak in knoppen vlak onder de grond kunnen overleven. Dit plantje groeit op een matig voedselrijke, vochtig tot droge, zwak zure tot neutrale grond.

Grote weegbree (*Plantago major s. major*):

Weegbreefamilie, lipbloemachtige. Het is een plant die net zoals de brandnetel van stikstof houdt. Het sap van de weegbree helpt tegen de jeuk veroorzaakt door de brandnetelharen. Je hoeft maar met een blad van de weegbree over de huid te strijken. Het is een echte tredplant. Dit betekent dat de plant niet sterft wanneer er overheen gereden of gelopen wordt. De schoenen, banden, poten zorgen voor de verspreiding doordat de zaden blijven plakken. De bloeiwijze bestaat uit een steel met daarop een aar. De bloem is bruinig met witte meeldraden. De plant kan heel laag blijven maar

kan ook 50 cm worden, afhankelijk van de situatie.

Klimop ereprijs (*Veronica hederifolia*):

Weegbreefamilie. Bloeit vroeg in het voorjaar en heeft kleine lichtblauwe bloempjes van een paar mm. Op de kroonblaadjes zie je een zwart streepje. Het dankt zijn naam aan de vorm van de bladeren, die net als de bladeren van de klimop handvormig gelobd zijn.

Veldereprijs (*veronica arvensis*):
Weegbreefamilie. Groeit vaak met andere kleine eenjarige planten, waarvan het zwaartepunt van de bloei in het voorjaar valt: zandraket, ruw vergeet-mij-nietje en vroegeling. Deze planten kunnen in een droog milieu overleven omdat ze in de koelere en daardoor vochtiger perioden van het jaar groeien en bloeien. De droogste periode van het jaar, de zomer, overleven ze in de vorm van zaad. Vaak kiemt het al voor de winter.

Vroegeling (*Erophila Verna*):

Kruisbloemenfamilie. De plant bloeit van februari tot mei met kleine (2-5 mm), witte bloemen. De 1,5-3,5 cm lange, meestal rechtopstaande hawtjes zijn afgeplat. De plant groeit op open zandgrond. In dit milieu kan het zomers heet en erg droog zijn. Eén van de aanpassingen hieraan vormt zijn levenscyclus. Voor de zomer is het zaad al gezet en de plant afgestorven. Wanneer het minder heet wordt beginnen de zaden te kiemen.

Vingerhoedskruid (*Digitalis Purpurea*):

Helmkruidfamilie. Zie je veel in de natuur omdat het erg weinig voedingsstoffen nodig heeft. Daarom zie je deze plant bloeien en groeien op zeer moeilijke plekken zoals op schaduw plekken en tussen bomen en struiken. Het is een tweejarige plant, die zichzelf uitzaait. De bloem kan variëren van kleur maar is meestal paars wat minder vaak wit. De zaailingen staan verspreid over het kerkhof maar bloeien niet uitbundig. Ondanks hun geringe wensen heeft de plant het toch hier niet echt naar zijn zin.

Het akker-vergeet mij nietje (*Myosotis Arventis*):

Ruwbladigen familie. In de middeleeuwen waren een ridder en zijn geliefde aan het wandelen. Bij het plukken van het vergeet mij nietje verloor de ridder zijn evenwicht en viel met harnas en al in het water. Terwijl hij verdronk, gooide hij het bosje bloemen naar zijn geliefde met de mededeling: vergeet mij niet. Franse naam: ne m'oubliez pas. Engels: Forget me not. Symbool van eeuwige trouw. In Nederland

negen verschillende soorten.

Het akker-vergeet-mij-nietje is de meest algemene soort in Nederland. Het heeft helderblauwe bloemen en de bloempjes staan dicht bij elkaar. Blad en steel zijn licht behaard. Het blad is langwerpig golvend en aan het einde spits. Het groeit op voedselrijke grond. Eenjarig, soms tweejarig.

Robertskruid (*Geranium Robertianum*)

Ooievaarsbekfamilie. Het is een of tweejarig. Met behulp van het blad, wat driehoekig is en mogelijk tweemaal generfd, drietallig tot vijftallig kan men het robertskruid van andere geraniums onderscheiden. Het blad kan rood kleuren bij droogte. Ook de stengel is vaak rood. Door op vers geplukt blad te kauwen, kan men een keelontsteking doen verminderen. De geur van de fijn gewreven bladeren zou ook muggen afstoten. Alle delen van de plant zijn

bloedstelpend en desinfecterend. De bloem is roze en wordt bezocht door o.a. bijen. Het stuifmeel is oranje of paars. In die vrucht zitten 5 zaden en bij verdroging gaat de vrucht open en kan het zaad vele meters weg worden geschoten. Door de sterke beharing en de onaangename geur wordt zij weinig gegeten door andere dieren.

Grassen

Hieronder een aantal grassen dat op het kerkhof voorkomt. Het zijn algemene soorten. Grassen en cypergrassen onderscheiden zich van andere planten door bloemen die zijn omsloten door een kelkkafje. Meerdere van deze bloemen vormen de aartjes. Een ander onderscheid is de overgang van bladschijf naar bladschede. Op deze plek bevindt zich al dan niet een vliesje oftewel een soort tongetje wat bepalend voor de soort is.

Fijn schapengras (*Festuca Ovina*):

Grassenfamilie, overblijvende plant (winterknoppen op of iets onder de grond). De plant groeit in pollen. De bladeren zijn vaak grijsgroen. Het groeit vaak op droge, niet bemeste, voedselarme, kalkarme, zure tot zeer zure grond.

Vroege haver (*Aira Praecox*):

Grassen familie. Aira komt uit het Grieks en betekent: ik dood. Praecox betekent: vroegtijdig. Het is eenjarige grassoort. Komt voor in bossen langs paden met naaldbomen en op plekken waar de bladeren worden verwijderd. Maar ook op dijken in de duinen, bij de heide en langs spoorwegen. Op droge, soms vochtige, voedselarme, licht humeuze zure grond.

gewoon reukgras (*Anthoxanthum Odoratum*).

Grassen familie. Moeilijke, van het Grieks afgeleide, naam betekent gele bloem. Van oorsprong komt de grassoort uit Eurazië. Het heeft een toffee-achtige geur vandaar de naam. De gras wordt ook wel toffeeplant genoemd. De plant komt voor in droge tot vochtige vrij voedselarme grond in lichte loofbossen en op

grasland en moerassen. Het vormt een wortelstok en het blad heeft een 2mm lang tongetje dat onderaan behaard is.

Pitrus (*Juncus Effusus*):

Russenfamilie. Latijn: uitgebreid of los verbinden = vlechtmateriaal, Wortel wordt gevormd door een wortelstok. De stengel is glad en stevig, binnenin bevindt zich een sponsachtig merg. In de stengel vindt de fotosynthese plaats. Wanneer de wortels geen zuurstof ontvangen, kan dit via de stengel naar de wortels gebracht worden.

Pitrus groeit in moerassen en daar waar het vochtig is. Aan de stengelvoet bevinden zich roodbruine bladeren. De zaden zijn kleverig waardoor ze makkelijk worden meegenomen door passanten. Over het algemeen is het op het kerkhof behoorlijk droog.

Toch krijgt de pitrus hier ook zijn kans. Pitrus houdt van zure, vochtige grond. Wanneer het water niet goed wordt afgevoerd, krijgt de pitrus zijn kans. Kennelijk is dat hier het geval. Voor zover wij weten is er echter nooit een vijver geweest op de begraafplaats.

Gewone veldbies (*Luzula campestris*)

Russenfamilie. De plant komt in Nederland veel voor.

Het is een zoden vormende plant met korte of geen wortelstokken. De plant wordt ongeveer 20-40 cm hoog.

De plant is aan de voet verdikt. Het blad doet grasachtig aan en heeft lange, witte haartjes. De plant bloeit van maart tot mei. De gewone veldbies heeft een doosvrucht die drie zaden bevat. De ronde of bijna ronde, bruine tot donkerbruine, zaden hebben een mierenbroodje. De plant komt voor op droge tot matig vochtige, zure grond in

schrle graslanden, in berm en vergraste heide.

Familiegraf Mosterd (2)

De tweede naam op dit familiegraf betreft de oudste dochter, tante Lebetha, roepnaam Betha, die op 59 jarige leeftijd kinderloos is overleden. Omdat zij twee jaar voor haar moeder overleed is zij in het familiegraf bijgezet. Haar man ligt op Rusthof in het graf van zijn tweede vrouw. Zij was, aldus Henny, een lieve tante. Zij woonde met haar man aan de Soesterweg op nummer 98, als huisvrouw, in een houten huisje. (Afbeelding 8).

Afb. 8: houten huisjes Soesterweg 98-102

Deze huisjes waren klein maar hadden een grote achtertuin. Ze hadden een meisje geadopteerd dat gehandicapt was. Henny vertelde dat hij er graag op bezoek ging en boodschappen voor haar deed. Hij kreeg dan een paar centjes.

Opoe Mosterd, de derde bijzetting, bleef na het overlijden van haar man wonen op de Driest totdat haar huisje met de grond gelijk gemaakt werd tijdens de 2e Wereldoorlog omdat het in de zichtlijn lag van de Grebbelinie. Zij ging toen naar de Accubesstraat in het Soesterkwartier, daarna is ze verhuisd naar de Soesterweg naar een groter huis, waar ze kostgangers heeft gehad. Henny vertelde dat zijn Opoe (hij is naar haar vernoemd) een zwaar leven heeft gehad. Zij was een lieve vrouw met veel familie om zich heen.

2.1.4 Mossen

Mossen zijn de oudste groene planten op aarde. Het eerste plantje dat zo'n 475 miljoen jaar geleden uit het water het land 'opkroop' was de 'Cooksonia', een sporenplantje dat mogelijk verwant was met de mossen. De ontwikkeling van de zaadplanten kwam pas miljoenen jaren later (zo'n 145 miljoen jaar geleden) op gang.

Mossen groeien in dichte pakketten op vrijwel iedere ondergrond. Ze hebben geen wortels die voedingsstoffen uit de ondergrond halen maar hechten zich door zogenaamde rhizoïden aan de ondergrond. Mossen kennen ook geen vatenstelsel. Opname van water en voedingsstoffen gebeurt direct door het bladgroen van het mos. Om die reden is het bladgroen van het mos niet meer dan één cel dik. In droge gebieden zullen die cellen klein zijn om het vocht zo goed mogelijk vast te houden, in vochtige gebieden zijn de cellen juist groot.

Mos kan enorm veel vocht vasthouden. Per kilo droog mos kan tot 15 liter water worden opgenomen. Evenals andere groene planten zetten mossen via fotosynthese kooldioxide om in zuurstof. Mossen zijn een goede milieu-indicator. Mossen leven letterlijk van de regen en de lucht: zure regen zal bepaalde mossen laten verdwijnen en juist andere doen gedijen. Ook de aanwezigheid van bepaalde stoffen in de lucht zal de ene soort doen gedijen en de andere juist tegenhouden.

Wereldwijd zijn er tot dusver zo'n 26.000 soorten mos gedetermineerd. En de teller loopt nog... In Nederland zijn zo'n 600 soorten bekend. Op de begraafplaats hebben we er daar 13 van aangetroffen.

Mossen zijn misschien nog wel het eenvoudigst onder te verdelen in hun vindplaatsen. Mossen zijn doorgaans erg kieskeurig in hun groeiplek: op steen, op zand, op veen of aan de waterkant: mossen hebben, op een paar soorten na, vaak een zeer specifieke vestigingsplaats. Voor de begraafplaats kan een onderscheid worden gemaakt in drie vestigingsplekken:

- op de grond
- op boomstammen en stobben
- op grafstenen.

Maar ook de minder kieskeurige mossoorten zijn op de begraafplaats aanwezig.

Mossen zonder duidelijke vestigingsvoorkeur

Gewoon dikkopmos

Het mos ontleent zijn naam, zoals vele mossen, aan de vorm van het sporenkapsel dat nogal bol van vorm is. Opvallend voor het dikkopmos zijn ook de lichte puntjes aan het uiteinde van de takjes. Daarin is het dikkopmos echter niet uniek: een ander algemeen voorkomend mos als het zilvermos heeft dit kenmerk ook. De takjes van het zilvermos zijn echter veel korter en het sporenkapsel ziet er heel anders uit. Je komt het dikkopmos op

de gehele begraafplaats tegen: in het gazon, onder de bomen, tegen de boomstammen en op de grafstenen.

Gedraaid knikmos

Ook dit mos ontleent zijn naam aan het sporenkapsel dat een geknikte steel heeft. Het is een wat donkerder gekleurd mos (roodbruin) waardoor het duidelijk opvalt. Het blad is spatelvormig en heeft een 'zoompje': een lichte rand langs het blad. De toevoeging 'gedraaid' heeft betrekking op het blad, dat bij droogte rond de stengel draait.

Gewoon gaffel(tand)mos

Nog een mos dat zijn naam aan het sporenkapsel ontleent. In dit geval heeft de 'deksel' van het sporenkapsel de vorm van een gaffel, een lang uitstekende punt die lijkt op de gaffel van een zeilboot. Het blad van dit mos is langwerpig en krult een beetje. Vaak staat het mos in pollen. Ik ben het niet veel tegengekomen op de begraafplaats.

Fijn laddermos

Deze mossoort ontleent haar naam aan de vertakking van de bladsteel: takjes haaks op de bladsteel waardoor deze het uiterlijk krijgt van een (eenbenige) ladder. Ook dit mos komt veel voor op de begraafplaats, niet alleen op de gazons maar ook op boomstammen en stobben.

Gewoon haakmos

Dit mos wordt zo genoemd omdat de top van de blaadjes een soort haakje vormt. Het mos groeit in flinke matten op schaduwrijke plekken. Het is op de begraafplaats dan ook vooral onder de bomen aan de rechterzijde van de begraafplaats te vinden.

Mossen op de grond

Rond boogsterrenmos

Bijzondere aan dit rond boogsterrenmos is dat je duidelijk (ook zonder vergrootglas) de blaadjes aan de steeltjes kunt zien zitten. Het vormt losse matten met lange stengels (slaapmos). Dit mos komt niet voor op dood hout of op steen.

Gerimpeld boogsterrenmos

Dit boogsterrenmos lijkt niet op het rond boogsterrenmos: de bladeren zijn langwerpig en gerimpeld. Maar ook dit mos groeit in matten. De stengels zijn echter veel minder duidelijk waarneembaar dan bij het rond boogsterrenmos.

Bronsmos

Dit mos lijkt veel op het groot laddermos. Het onderscheidt zich daarvan door de kleur van de steel (oranje ipv. groen). Ook zitten de zijtakjes wat chaotischer aan de stengel dan bij het laddermos. Onder de microscoop (met het vergrootglas is ook dat erg moeilijk te zien) blijkt dat de nerf bij het blad van het bronsmos slechts kort maar dubbel (V-vormig) is en bij het groot laddermos verder doorloopt in het blad.

Fraai haarmos

Dit mos wordt in de volksmond vaak sterretjesmos genoemd: de lancetvormige blaadjes staan rondom aan de stengels waardoor het van boven het effect van een sterretje geeft. Het mos groeit in grote zoden op de gazons aan de linkerzijde van de begraafplaats. De donkergroene zoden zijn zeer opvallend en talrijk aanwezig.

Groot laddermos

Het broetje (of zusje) van het bronsmos. Het groot laddermos heeft echter een groene stengel en de structuur van de zijtakjes is iets geordender dan bij het bronsmos. Onderscheid is echter moeilijk.

Mossen op boomstammen en stobben

Gewoon sterrenmos

Gewoon sterrenmos groeit vooral op boomvoeten en wortelkluiten. Daar is het mos dan ook te vinden op de begraafplaats: in grote getale. Het mos kenmerkt zich door een soort rond 'gaatje' aan de bovenzijde van de steel waar de blaadjes stervormig omheen staan. Dit is geen gat maar het antheridium, het mannelijke voorplantingsorgaan: dit antheridium scheidt de sporen af.

Mossen op grafstenen

Gesteelde haarmuts

Als dit mos uitdroogt, wat gemakkelijk gebeurt op een steen in de zon, wordt het bijna zwart. De sporofyten zijn gesteeld (vandaar de naam), maar staan bijna tussen de takjes van het mos en zijn talrijk. Dit mos groeit, samen met dikkopmos, veel op de grafstenen op de begraafplaats.

2.1.5 Korstmossen

De laatste jaren is er in Nederland een toenemende belangstelling voor het groen binnen de bebouwing. Dit zijn ruimtes die een geschikt leefgebied vormen voor bijzondere planten en dieren.

Met name de begraafplaatsen die aangelegd zijn in de 19e eeuw (buiten de stad) zijn nu opgenomen in de bebouwde kom en vaak een oase van rust en groen. En kunnen een aantrekkelijk leefgebied zijn voor dieren en planten.

Ook deze begraafplaats, die gesitueerd is tussen de Noordewierweg en Soesterweg, midden in de woonwijk, Soesterkwartier, leent zich uitstekend voor een moment van rust en stilte.

Wij hebben op 15 mei een rondleiding gehad door Arie van den Bremer die grote deskundigheid heeft op het gebied van korstmossen.

Afbeelding 13: Hier wordt gedetermineerd

Er zijn toen negen verschillende soorten gevonden. Dit wil niet zeggen dat dit alle korstmossen zijn die hier zijn waargenomen. In Januari 2012 zijn hier ook door Arie van den Bremer de Rode kalksteenkorst en de zeldzame Zwarte grafkorst gezien. Op 14 april 2014 heeft hij nogmaals met ons rondgelopen en ons gewezen op deze zwarte grafkorst en de kastanjebruine schotelkorst. Wij hebben op 15 mei negen verschillende korstmossen gezien:

- Groot dooiermos
- Kop en schotelkorst
- Heksenvingermos
- Bruinstippelkorst
- Rijpschildmos.
- Stoeprandvingermos
- Duindaalder (zeldzaam)
- Ronschaduwmos
- Muurschotelkorst

Wat is een korstmos?

Een korstmos is een samenlevingsvorm van een alg en/of blauwwier met een schimmel. De schimmel beschermt de alg tegen beschadiging (vraat) en uitdroging en bepaalt in hoge mate de groeivorm. In korstmossen leven de schimmels van voedingsstoffen (suikers) die door de algen worden aangemaakt middels fotosynthese. De bouwstoffen voor korstmossen worden betrokken uit de verwerking van de ondergrond, ook het stof uit de lucht dat zich aan het korstmos hecht, wel moeten ze in regenwater of dauw worden opgenomen.

Korstmossen groeien erg langzaam, vaak maar een of twee mm per jaar en hebben veel tijd nodig om tot ontwikkeling te komen. Korstmossen zijn gevoelig voor luchtverontreiniging, omdat ze een deel van hun voedsel uit de lucht betrekken en ze zijn gevoelig voor de zuurgraad van het oppervlak waarop ze groeien.

Bij luchtverontreiniging kan de boomschors minder zuur worden waardoor bepaalde korstmossen worden verdrongen en neutrale korstmossen zoals stoeprandvingermos, groot dooiermos en rond schaduwmos hun plaats innemen. Dit is een graad meter voor de luchtverontreiniging.

Korte beschrijving van de korstmossen op deze begraafplaats.

Groot dooiermos (*Xanthoria parietina*)

Dit korstmosplantje is heldergeel tot oranje, soms deels of geheel grijs en bladvormig. De lobben zijn vrij hoekig en ondiep ingesneden. De vruchtlichamen zijn komvormig en tot ca. 2 cm groot. Groot dooiermos komt veel voor op boomschors en op basisch gesteente. Het komt in heel Nederland voor.

Kop en schotelkorst (*Lecanora flotowiana*)

Het korstmosplantje is korstvormig donkergrijs, glad soms bijna afwezig. Vruchtlichamen altijd aanwezig en vrij groot, meestal tamelijk los van elkaar liggend, in ronde groepjes. Schijf plat tot holbleekbruin en witberijpt. Witte rand. Groeit op stoeptegels, dijken en grafzerken, maar ook op cement, kalksteen en basalt. Zeer algemeen in heel Nederland.

Duindaalder (*Diploschistes muscorum*)

Het korstmosplantje is korstvormig, leeft als parasiet of is vrijlevend. Helder grijs, dun tot dik (5 mm als vrijlevend, anders dunner). Gebarsten soms niet plat maar gewelfd. Groeit op kaal zand in kalkrijke duinen, hier en daar ook op binnenlandse stuifzanden. Sporadisch te vinden op oude muren. Vrij zeldzame soort, komt voor in de vastelandsduinen, ook in het binnenland op de Veluwe, op de grond en op steen. Ook op deze begraafplaats gezien.

Heksenvingermos (*Physcia tenella*)

Het korstmosplantje is bladvormig, bestaande uit fijn verdeelde, liggende tot iets opgerichte lobben in rozetjes, die tot matjes kunnen samengroeien. Helder grijs tot iets groenig grijs.

Niet gemarmerd, onderkant geelwittig. Het wordt vooral aangetroffen op bomen die vrij staan en goed belicht zijn. Daarnaast op steen, beton en cement, hout, plastic en ijzer. Dit korstmos is zeer algemeen in heel Nederland.

Rond schaduwmos (*Phaeophyscia orbicularis*)

Het korstmosplantje bestaat uit fijn verdeelde liggende tot iets opgerichte lobben in rozetjes, die tot matjes kunnen samengroeien. Helder grijs tot bruin grijs en als ze nat zijn groenzwart. Komt veel voor op schors in alle soorten biotopen. In de bebouwde kom ook op boomvoeten en graniet, hout, asfalt en beton. Zeer algemeen in Nederland.

Bruine stippelkorst (*Verrucaria macrostoma*)

Het korstmosplantje bestaat uit duidelijke, maar door barstjes gescheiden eilandjes, lijkt op opgedroogde modder. Lichtbruin soms met groene tint. Vrij dik: ca. 4mm. Komt vooral voor op grafzerken, beton, cement, kalksteen en baksteen. Zelden op graniet. Algemeen in heel Nederland.

Muurschotelkorst (*Lecanora muralis*)

Het korstmosplantje bestaat uit een korstvormige groeiwijze geelgroen tot grijsgroen, vaak met zwarte randen, glad naar de rand toe met vertakte lobben. Dit korstmos komt veel voor op, op het noorden gerichte, tufsteen en baksteen muren (bijv. van oude kerken). Zeldzaam: komt het meest voor in Gelderland.

Rijpschildmos (*Punctelia ulophylla*)

Het korstmosplantje is bladvormig groengrijs en vaak rond, plat aangedrukt en met opstijgende, dofbruine rand. Onderzijde is rozebruin. Lobben zijn vrij langwerpig met weinig geelwitte dunne plekken in de schorslaag, die dienen voor de gaswisseling. Komt veel voor op alle soorten niet al te zure schors, zowel op vrijstaande goed belichte bomen als bomen in het bos. Soms op steen. Zeer algemeen in heel Nederland.

Stoeprandvingermos (*Physcia caesia*)

Komt voor op zowel bomen, hout als steen. Vooral op laanbomen. Vrij algemeen in Nederland.

Grafstenen hebben zo hun eigen natuurwaarde. Ze zijn een belangrijke vestigingsplaats voor korstmossen. Op liggende stenen vind je vaak meer korstmossen dan op staande stenen doordat de omstandigheden daar dikwijls iets vochtiger zijn. Korstmossen gedijen goed op open, lichte en vochtige plekken. Op veel oude begraafplaatsen in Nederland komen zeldzame soorten voor die alleen groeien op grafstenen van graniet.

Afbeelding 14: Veel korstmossen groeien op steen.

2.1.6 Paddenstoelen

Op deze oude begraafplaats zijn naast de flora en fauna ook paddenstoelen gevonden. Paddenstoelen of zwammen behoren tot het schimmelrijk. Het zijn vruchtlichamen van een, meestal voor het blote oog onzichtbare zwamvlok, mycelium genaamd. Deze bevindt zich in de grond of op het substraat (hout, afgefallen blad mest, dode insecten etc.).

Paddenstoelen en houtzwammen verteren het organisch materiaal in hout en bladeren. Ze zijn gebonden aan het weer waardoor niet alle soorten ieder jaar verschijnen. Op 12 oktober 2013 hebben wij een inventarisatie gedaan op deze begraafplaats. Een mede cursist (paddenstoelenkenner) heeft ons rondgeleid. Wij vonden 18 verschillende soorten.

Hieronder volgt een lijst met een korte beschrijving van elke paddenstoel.

- Russula
- Geelwitte russula
- Gewoon elfenbankje
- Melkmycena
- Grijsze ridderzwam
- Gewone fopzwam
- Stobbezwam
- Vliegenschwam
- Zwavelkopje
- Doolhofzwam
- Panteramniet
- Grijsze buisjeszwam
- Gele aardappelbovist
- Roestvlekkenzwam
- Weidekring zwam
- Eikenbladzwam
- Valse Hanekam
- Eekhoortjesbrood
- Bundelmycena

Afbeelding 15: hier zijn wij aan het bekijken wat voor paddenstoel wij gevonden hebben.

Russula

Deze groeit altijd in symbiose met bomen. Enkele soorten komen bij bepaalde bomen voor. De paddenstoel heeft een makkelijk verbrokkelend vruchtvlies; daar herken je ze aan. Er komen meer dan honderd soorten voor in Nederland.

Panterameniet

Deze zeer giftige paddenstoel komt veel voor in loofbossen en bij naaldbomen in loofbossen. De hoed is bolvormig met witte wrattige schubjes. Hij wordt dikwijls verward met de Parelamaniet die wel eetbaar is.

Geelwitte russula

Een vrij algemeen voorkomende paddenstoel. De soort komt voor in loof en naaldbossen. De hoed is wat afgeplat van vorm en geel gekleurd. De paddenstoel is niet giftig.

Grijze buisjeszwam

Heet ook wel grijze gaatjeszwam. De zwam groeit dakpansgewijs op dood hout of dikke takken. De zwam wordt de laatste vijf jaar op een toenemend aantal plaatsen gevonden.

Gewoon elfenbankje

Is eenjarig. Deze waaier- tot rozetvormige gaatjeszwam komt in grote groepen dakpansgewijs voor, op stronken en stobben, stammen en takken. Ze hebben een scherpe gekerfde witte rand.

Gele aardappelbovist

Deze buikzwam komt in Nederland zeer algemeen voor, in loof en naaldbossen. De soort groeit op de grond, ook op stronken. Bedekt met hoekige schubben, als je er op drukt komen de sporen als poeder naar buiten.

Melkmycena

Deze kleine paddenstoel komt veel voor en is te vinden op rottend hout en strooisel in het bos, maar ook op heide en grasland.

Weidekringzwam

Is een zeer algemene paddenstoelensoort, vooral in het gras van gazons weilanden en open plekken in het bos. Opvallend is de dikke bult in het midden van de hoed. Hij groeit in een kring. Deze wordt in de volksmond heksenkring wordt genoemd.

Gewone fopzwam

Is een algemeen voorkomende paddenstoel die te vinden is in naald- en loofbossen. In het najaar ook op de heide. Hij foft je door zijn wisselend uiterlijk, door verkleuring van zijn hoed waardoor herkenning moeilijk is.

Roestvlekkenzwam

Deze paddenstoel met zijn roestbruine vlekken op zijn witte hoed, vind je vooral op vermolmd, meestal in de grond verborgen hout met name op dat van dennen en sparren en soms op beuken. Groeit het liefst op zure grond, maar gedijt ook op kalkhoudende voedingsbodem.

Grijze ridderzwam

Deze ridderzwam heeft een stompe knobbel in het midden van zijn grote platte hoed. Deze zwam groeit in naaldbossen en vooral onder dennen. Komt veel voor.

Eikenbladzwam

Kan zich uitstekend aanpassen groeit niet alleen onder eiken maar ook onder andere bomen en zure grond in het veen en op kalksteenbodem.

Stobbezwan

Is een eetbare paddenstoel. Alleen de hoed wordt gegeten. De paddenstoelen zijn van april tot eind oktober te vinden.

Valse hanekam

Komt vooral voor in vochtige naaldbossen van dennen en sparren en in gemengde bossen. Groeit ook in het mos en op rottende takken en stronken.

Vliegenzwam

Deze algemeen voorkomende zwam groeit vaak in symbiose met de berk, tamme kastanje, eik, den, beuk en spar.

Eekhoorntjesbrood

Deze paddenstoel komt in dennenbossen voor en heeft een symbiotische relatie met de Amerikaanse en inlandse eik.

Zwavelkopje

Komt algemeen voor in bundels of groepen op dood hout van loof- en naaldbomen, in bossen en plantsoenen.

Bundelmycena

Valt op door zijn kegelvormige hoed. Komt vooral voor op takken, stronken van loofhout, soms massaal op rieten daken.

Doolhofzwam

Deze vrij algemene paddenstoel leeft voornamelijk op dood eikenhout. De onderkant heeft een doolhofachtige vorm.

De inventarisatie van paddenstoelen zou eigenlijk ieder jaar moeten plaatsvinden. Het kan per jaar verschillen, op veel oude begraafplaatsen in Nederland treft men soms bijzondere soorten aan zoals Draadknotszwam, gestreepte nestzwam. Deze hebben wij echter (nog) niet aangetroffen.

Familiegraf Florijn

In dit graf zijn bijgezet:

- Dirk Florijn (1885-1933)
- Johanna Elizabeth Meijsser (1883-1941)

Dirk Florijn was tot 1932 onderladingmeester bij de spoorwegen standplaats Amersfoort en woonde in de Matthias Withoosstraat in het Soesterkwartier. Hij werd afgekeurd voor zijn werk (Afb. 10) en kreeg eervol ontslag in 1932. Hij overleed een jaar later.

Afb. 9: arbeidsongeschiktheidsverklaring
Dirk Florijn

De tweede naam J.E.Meijsser is die van zijn vrouw.
Zij kregen drie jongens en drie meisjes. Toen haar man overleed kreeg zij van het spoorwegpensioenfonds een uitkering van fl 104,59.

2.2 Fauna

2.2.1 Zoogdieren

In de afgelopen periode kregen wij de kans te kijken naar de flora en fauna op het kerkhof. De flora heeft zich stevig gevestigd, de vogels weten ook hun weg er te vinden maar zoogdieren hebben wij er weinig aangetroffen. Geen konijnen, geen eekhoorns of andere zoogdieren maar wel zien wij zeer regelmatig **katten** uit verschillende hoeken van het kerkhof verschijnen. Vaak hebben ze een nogal schuw gedrag. Vermoedelijk zullen zij hier heel wat vogeltjes roven om te kunnen overleven.

Verder kwam ik op 11 juni 2013 overdag een actief **egeltje** tegen. Zij had me niet door en was druk bezig onder een conifeer een nest te bouwen van afgevallen beukenblad. Vervolgens hebben wij uitgezocht hoelang de periode duurt voordat jonge egeltjes zich laten zien. Dit zou een kleine maand duren. Jammer genoeg hebben wij nooit meer iets van de egel gehoord of gezien. Wel werd in de periode dat zij de jonge egels in haar nest verzorgde al het dode blad van de bomen in het park verwijderd. Is het nest verstoord? Eekhoortjes, horen we uit verhalen, waren er lang geleden wel maar zijn nu ook verdwenen.

Wat informatie over egels:

Na de paring verlaten het mannetje en het vrouwtje elkaar. Zogen en opvoeden gebeurt alleen door het vrouwtje. De draagtijd van de egel bedraagt 31 tot 39 dagen. De meeste jongen worden geboren in juni. De jongen worden geboren in een nest van gras en bladeren. Het vrouwtje heeft dit vier tot vijf dagen voor de worp aangelegd op een verborgen plaats als in een composthoop, onder een haag, tussen dicht kreupelhout of tussen een stapel takken. Soms wordt er

gebruikgemaakt van verlaten konijnenholen. Egels hebben meestal één worp per jaar, maar als alle jongen sterven, kan een egel nog een worp in de nazomer krijgen. Sommige vrouwtjes kunnen tot in november nog een derde worp krijgen. Het vrouwtje zal dan haar winterslaap uitstellen. Weinig jongen uit deze worp zullen echter het eerste jaar halen, aangezien de dieren te weinig tijd hebben om zich voor te bereiden op de winter. Een worp bestaat uit gemiddeld drie tot zes (twee tot tien is mogelijk) kale, dove en blinde jongen van 10 tot 25 gram. De huid is gezwollen. De stekels groeien enige uren later. Zij zijn dan nog zacht en wit. Na anderhalve dag verschijnen er bruine stekels met witte punten; de vacht komt in de tweede week. Jongen kunnen zich na 11 dagen oprollen. Twintig procent van alle jongen sterft echter al in de eerste maand. Bij verstoring tot 48 uur na de worp kan de moeder haar jongen doodbijten. Gebeurt de verstoring echter na die 48 uur, dan zal zij haar jongen verplaatsen naar een nieuw nest. Ook in de eerste maand ligt het sterftcijfer hoog, op ongeveer 55%. Na 22 dagen verlaten de jongen voor het eerst het nest. De jongen lopen dan in 'kop-staartformatie' in een rij achter moeder aan. Buiten het nest eten zij voor het eerst vast voedsel. Zogen gebeurt enkel nog in het nest. De jongen worden na vier tot zes weken gespeend. Hij heeft dan ongeveer drieduizend bruine stekels, de witte zijn geheel verdwenen. Tien dagen na het spenen mogen ze voor het eerst zelfstandig het nest verlaten. Na twee maanden worden ze door de moeder verstoten en zijn ze zelfstandig. De jongen wegen dan zo'n 250 gram.

Vleermuizen

We moesten erg lang wachten voordat het 's avonds zo warm was dat er een kans was dat we vleermuizen zouden kunnen zien. Normaal komen de vleermuizen in maart of april uit hun winterslaap. Maar dit jaar (2013) was het door de lang aanhoudende koude een stuk later. Zodra de temperatuur het toeliet hebben we een aantal avonden met onze batdetector geluisterd en gekeken naar de vleermuizen. Wanneer de temperatuur geschikt is, zijn ze elke avond te zien en te horen. Ze vliegen veel over de kleine grasveldjes, vaak ook vanaf de Soesterweg op zoek naar insecten. We hebben het idee dat het twee verschillende soorten zijn: de gewone dwergvleermuis en de laatvlieger. De laatste keer dat wij geluisterd hebben, toen het alweer vrij koud was, vlogen ze ook veel vlak onder de Amerikaanse beuken over het rechte pad. Waarschijnlijk waren daar nog wat insecten.

Het kerkhof heeft veel oude bomen met een dikke stam. Vleermuizen zoeken graag een boomholte om als slaap of broedlokatie te gebruiken. De bomen waar zij voorkeur aan geven komen veel op het kerkhof voor. Dit zijn: de beuk, de inlandse eik en de Amerikaanse eik. Met name de laatste is bij de vleermuis zeer geliefd. Op het kerkhof is al vele jaren een specht actief. Zij zorgt voor de hopen waar de vleermuis naar zoekt. De specht maakt graag holtes in de Amerikaanse eik. Deze boom heeft namelijk een zachte vezelstructuur waar de specht naar zoekt. Vervolgens gaat het hout in die holte rotten en wordt de ruimte hoger waar de vleermuis zich dan graag nestelt. Bij de Hollandse eik duurt dit proces veel langer (50 jaar). De hopen in de Amerikaanse eik worden ook door spreeuwen en boomklevers gebruikt. Wij hebben geen activiteit van vleermuizen rondom de hopen gezien. Door gebrek aan kennis hebben wij hier nog niet voldoende op gelet. Hopen in de beuk en Amerikaanse eik komen niet enkel tot stand dankzij de specht. Bij deze twee soorten ontstaan de meeste rottingsgaten door bijvoorbeeld het afbreken van een tak. Ook deze hopen worden graag door de vleermuis gebruikt. Er wordt vaak melding gemaakt van rosse vleermuizen en de ruige dwergvleermuis die hun kraamkolonie vestigen in deze boom. Het kerkhof lijkt een unieke plek voor de vleermuis. Vleermuisliefhebbers willen dus graag de Amerikaanse eik behouden ook al is het een exoot. Vleermuiskasten worden veel minder gewaardeerd dan natuurlijke hopen in grote oude bomen.

2.2.2 Vogels

Op begraafplaatsen staan vaak coniferen en andere groenblijvende planten. Dat en de aanwezige rust maakt begraafplaatsen aantrekkelijke broedplaatsen voor vogels. Naast de rust, de groenblijvende planten zijn de vogels ook blij met de grote hoeveelheid mos. Dit kunnen ze goed gebruiken bij het maken van hun nest. Er zijn dan ook jonge merels, meesjes, spreeuwen en boomklevers, uitgevlogen afgelopen jaar. Maar er heerst niet alleen rust, er is ook gevaar.

De begraafplaats ligt in een volkswijk. Aan alle zijden staan rijtjeshuizen, aan de westzijde met de achtertuin naar de begraafplaats gericht. In de zomer zit men graag in de achtertuin en af en toe wordt er afval op de begraafplaats gegooid. Gelukkig houdt de tuinman het schoon maar dit is toch een uitstekende plek voor kraaien, eksters, gaaien en kauwtjes om zich hier in een hoge boom te verzamelen. Van hieruit gaan zij op zoek naar voedsel in de wijk en valt er in de wijk niets te halen dan zijn er nog altijd de eikels van de Amerikaanse eik in het park. Of een jong vogeltje of een ei uit een nest.

Eksters bouwen in het voorjaar nesten in de inlandse eik. Gaaien hebben mogelijk in een conifeer gebroed. Wij zijn niet echt blij met deze vuilniseters die een mogelijk gevaar voor zangvogeltjes zijn. Daarnaast zijn de vele katten een ander gevaar. Dit geldt niet voor holenbroeders. Het ophangen van nestkastjes zou het aantal broedgevallen kunnen doen toenemen. Jef de Neeling, de tuinman heeft al aangegeven wel voor deze nestkastjes te willen zorgen. Vele vogels broeden graag in de klimop. Klimop is wel aanwezig maar voornamelijk op de grond en vogels zoeken vaak beschutting in de klimop rondom bomen. Dit wordt verwijderd omdat dit slecht zou zijn voor de boom.

Welke vogels bezoeken deze rustige plek?

Behalve veel kauwen, kraaien, gaaien en eksters zijn er nog:

Boomklever

(hooguit twee paar) Vrij vroeg in het voorjaar zagen we de boomklever al een nest maken in een boomholte van de Amerikaanse eik. In 2014 kwam ze niet terug naar dezelfde nestplaats. Toen werd het bewoond door een pimpelmees.

Boomkruiper

Meerdere boomkruipertjes zie je tegen de stam oplopen. Vorig jaar hebben wij geen nest van de boomkruiper gevonden. Het leek even dat hij zou nestelen in een spleet boven de poort maar het beestje heeft toch ergens anders zijn heil gezocht. Waarschijnlijk ergens aan de Soesterweg waar ook veel grote eiken staan en waar hij een boomspleet heeft gevonden.

Merel

Op het terrein zijn meerdere merels. 1 paartje heeft gebroed in een beuk. De hulst is door zijn vruchten een aantrekkelijke boom voor de merel en voorziet in de winter voor een deel van zijn voedsel.

Spreeuw

Spreeuwen kom je tegenwoordig niet overal meer tegen. Maar spreeuwen zijn hier bijna altijd te vinden. Twee locaties waar zij broedden waren: holte in een Amerikaanse eik en een holte in een beuk.

Grote bonte specht

40 jaar geleden, vertelden anderen mij, was er ook al een specht op de begraafplaats. Hij is daar heel regelmatig maar heeft er waarschijnlijk nog nooit genesteld. Vermoedelijk doet hij dit in het bos Bokkeduinen. Maar dankzij deze specht bevat het parkje een aantal hollen die voor andere dieren heel interessant zijn. En sinds februari 2014 zitten er regelmatig twee!

Koolmees/pimpelmees

Koolmeesjes en pimpelmezen zie je regelmatig in groepjes. In het voorjaar zie je ook jonge vogeltjes. Vaak zitten ze in de hulst of in de krentenboompjes.

Zwarte roodstaart

De zwarte roodstaart weet dat er regelmatig veertjes op het kerkhof te vinden zijn (katten doden vogels) en komt ze halen. Hij kan die goed gebruiken voor zijn nest bij het station. Deze vogel leeft al jaren bij het station, want hij houdt van stenige gebieden.

Verder zie je de vinken en kepen genieten van de beukennotjes. Koperwieken en kramsvogels genieten in de winter van de bessen in de hulst. Er zit een goudhaantje in de naaldbomen bij het woonhuis aan het begin van het kerkhof. De tjiftjaf is hier natuurlijk ook te vinden, evenals de heggenmus. Verder zijn er vele houtduiven en af en toe een Turkse tortel, hoor je groenlingen zingen bovenin de bomen en trekken putters over en hoor je hun peprutteprut roepje. Als laatste zag ik toch nog mussen en de appelvink genieten van het nieuwe loof aan de bomen in het voorjaar.

Vogels zijn altijd op zoek naar voedsel. Op het kerkhof is geen water te vinden. Alleen de tuinman heeft er een heel klein vierkant bakje neergezet met water erin. Hier wordt veel gebruik van gemaakt.

Vogels hebben behoefte aan insecten. Insecten zoeken beschutting tussen bladeren en in stengels van dode planten. Op het kerkhof worden de bladeren verwijderd waardoor een bron van voedsel verloren gaat. De meeste planten zijn eenjarig en afgestorven. In het voorjaar zie je weinig afgestorven plantjes. Insecten vinden de vogels vooral bij de inlandse eiken die de grens van het kerkhof aangeven. De inlandse eik wordt door veel insecten bezocht in tegenstelling tot de Amerikaanse eik, die als exoot minder aantrekkingskracht heeft op insecten. Ook zijn er op het kerkhof vrijwel geen berken, een andere soort die veel insecten aantrekt. De grove den is de boom op dit kerkhof met de meeste insecten. Deze staat er niet veel. Ik vermoed dat de vogels daarom de beuk bezoeken. Er staat een tiental beuken van grote omvang en vergeleken met de andere bomen de meeste insecten. Daarnaast hopen de vogels voedsel te vinden onder het mos. Je ziet de kauw dan ook regelmatig het mos omkeren in de hoop daar lekkere beestjes te vinden.

Soesterkwartier is een wijk waar de bewoners weinig interesse hebben voor een vogelvriendelijke tuin. De zangvogels, die op zoek zijn naar zaden, torren en dergelijke zullen dan ook op zoek naar voedsel gaan richting de wagenwerkplaats, station en mogelijk richting Bokkeduinen.

2.2.3 Insecten

De begraafplaats heeft planten en bomen die insecten lokken. De bloei op het kerkhof is met name vroeg in het voorjaar. Dan zie je insecten op het kerkhof. Vooral op de zonnige plekken zoemen de hommels, bijen en zweefvliegen op de bloeiende struiken. De laurier, de rododendron, mahonia, skimmia en pyrhuis en de bloeiende bomen kastanje en de robinia lokken beestjes die nectar zoeken. Ook kunnen ze dan bij de stinsenplanten terecht. Veel vlinders zie je in de lente voor het kerkhof, bij de ingang. Dit is een plek waar veel struiken bloeien. Maar er zijn periodes in het jaar dat er daar weinig te halen valt. Wanneer de bomen en struiken zijn uitgebloeid zie je veel insecten de nectar gaan halen bij de wilde bloemen die spontaan op het kerkhof zijn gaan groeien waaronder veel composieten. Deze worden veel bezocht. Als laatste gaan ze naar het zandblauwtje. (juli/augustus). Het zandblauwtje wordt vooral bezocht door het koolwitje en het geaderd witje. Wat betreft de vlinders zag ik al vroeg in het voorjaar vele malen de citroenvlinder, een enkele maal de gehakkelde aurelia, de kleine vos, het oranjetipje, de dagpauwoog, bont zandoogje, een enkele maal de atalanta en op 30 maart 2014 zag ik dit jaar het eerste boomblauwtje. In 2013 zagen we die pas eind april maar dit kan ook komen doordat we nog niet op de hoogte waren van dit vlindertje. Omdat het boomblauwtje voor ons niet zo bekend is, hieronder wat informatie over dit vlindertje. Dit is wel het vlindertje wat hier het talrijkst aanwezig is.

Het boomblauwtje

In de lente werden we blij gemaakt met regelmatig bezoek van een aantal waterig lichtblauwe vlinders. Ze waren te vinden bij de rododendrons, die op dat moment in bloei stonden en bij de hulst. Van deze struiken/bomen staat er een aantal bij de ingang van het kerkhof en staan er nog vele, wat oudere, exemplaren op het terrein vaak langs de paden. Aanvankelijk wisten we niet met welk blauwtje we te maken hadden. Na enig speuren bleek dat het boomblauwtje al in april vliegt en dat er verder geen blauwe vlinders in april voorkomen. Dat maakte het uitzoeken eenvoudiger.

Het vlindertje was met behulp van de verrekijker goed te bekijken. Het mannetje lichtblauw met een smalle zwarte rand; het vrouwtje wat bleker met een bredere zwarte zoom rondom de

vleugels.

Vrouwtje (brede rand)

Waardplanten van het boomblauwtje zijn: hulst, klimop, kardinaalsmuts, robinia, vuilboom, wilde kornoelje e.a. Op en voor het kerkhof staat veel hulst. De hulstbomen op het kerkhof zijn oud. Voor het kerkhof is de hulst jonger en oogt frisser. Hoewel er een aantal oude hulstbomen staat, zijn de stammen toch erg dun.

In het boekje Vlinders (1941 uitgegeven! van Rinke Tolman) wordt het boomblauwtje nog het vuilboomblauwtje genoemd. Maar dit boek geeft aan dat dit vlindertje net zo goed hulstblauwtje had kunnen heten. In Engeland heet het vlindertje dan ook holly blue (hulstblauw). De larven lusten de bloemen en bessen van de planten en niet de bladeren. Volgens sommige auteurs hebben de voorjaarsrupsen de voorkeur voor hulst, de tweede generatie prefereert klimop.

Misschien is dat de reden dat ik in april wel behoorlijk veel boomblauwtjes zie maar vrijwel geen in juli/augustus. Klimop is niet veel aanwezig op het terrein.

De eitjes van de vlinder worden afgezet in de top van de waardplant. Het lichaam van de rups is bedekt met fijne witte haartjes. De kleur van de rups is zeer variabel: vleeskleurig, geelachtig groen, paars. De rug heeft een wrattig, bultig voorkomen en is versierd met witte driehoekjes, waar een rood lijntje doorheen loopt. De rups wordt gezien van half mei tot eind juni en begin augustus tot eind september in de waardplant en de jonge rups eet daarvan de bloem of vrucht. De oude rups kan ook het blad eten. Bij deze vlinder heeft de rups betrekkingen met mieren. Dit kan je al afleiden uit het feit, dat op het zevende segment van de rups een zogenaamde 'mierenklier' voorkomt.

De vlinder overwintert als pop. Hij is okergeel met zwart- en bruinachtige lijn- en vlekken tekening, terwijl de vleugelscheden een groenachtige olijfkleur vertonen. De verpopping geschiedt veelal aan de onderkant van een blad van de voedselplant m.b.v. spinseldraden.

Een prominente Amersfoorter

Afb. 10: H. van Witzenburg (1868 – 1923)

De heer H. van Witzenburg werd in 1868 te Amersfoort geboren. Na zijn opleiding aan de Koninklijke Militaire Academie, vertrok hij in 1891 naar Nederlands-Indië, standplaats Batavia.

Na een dienst van 4 jaar werd hij in 1895 benoemd tot ridder in de Militaire Willemsorde. Van Witzenburg vertrok in 1905 weer met het stoomschip Koningin Wilhelmina naar Nederland. Hij werd gedetacheerd bij de munitiefabriek in Zaandam. Zijn verlof was met een jaar verlengd. Hij keerde in 1908 met hetzelfde stoomschip terug naar Nederlands-Indië, waar hij in 1910 werd bevorderd tot Majoor.

Van Witzenburg verliet in 1913 de Militaire dienst met de titulaire rang van Overste. In 1921 keerde hij terug naar Nederland en vestigde zich te Amersfoort. In 1923 overleed hij plotseling. Hij werd bijgezet in het familiegraf van zijn schoonmoeder, A.A.M. Luijk-Scott. Na zijn overlijden werd 33 jaar later ook zijn echtgenote, A.S.H. Van Witzenburg-Luijk, bijgezet in dit graf.

Hoofdstuk 3:

De bodem

Hiernaast een oude plattegrond van de tuin zoals hij oorspronkelijk was. De paden lopen nu nog exact hetzelfde. Hierop hebben wij de locaties van de grondboringen aangegeven.

Vijf grondboringen werden er gemaakt op een zondagmiddag met Elsa Buijs. Zij studeert aardwetenschappen aan de UVA in Amsterdam. 5 maal boorden wij 150 cm diep en bekeken de toestand van de bodem. De bodem bestaat uit zand en het terrein is niet geheel vlak. Met name het midden ligt wat hoger. De landschapsarchitecten van rond 1900 maakten graag parken op het bestaande reliëf en een golvend landschap had de voorkeur bij de romantische Engelse landschapsstijl. Het werd dus niet geëgaliseerd. Mogelijk ligt het kerkhof op een stuifduin. De woningen rondom liggen veel lager. Vermoedelijk is dit afgegraven. Wij boren op 5 verschillende plaatsen. En bestuderen de kleurverschillen van het zand. Er is geen klei of leem aanwezig. Het is

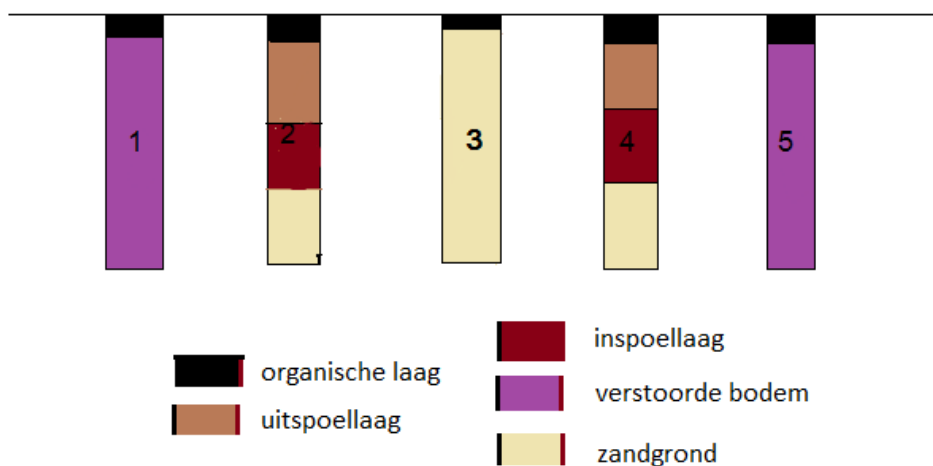

Lokatie van de boringen (bij benadering):

aangenaam weer, we kunnen rustig werken. Elsa vertelt ons dat de organische laag op het kerkhof erg dun is. Deze laag is erg belangrijk want hierin vormt zich de humus. Met name bij grondboring 3 is de organische laag nauwelijks aanwezig.

Grondboring 3 is gedaan op een plek waar niets groeit (kale grond) alleen de kastanjabomen. Zodra deze hun bladeren laten vallen wordt dit verwijderd. Zo is er weinig kans op het vormen van een organische laag. Er heeft hier dan ook geen bodemvorming plaats gevonden. Grondboringen 1 en 5 zijn gebeurd op het hoger gelegen deel in het midden van de begraafplaats. Hier heeft wel inspoeling en uitspoeling plaats gevonden maar de bodem is verstoord. Waarschijnlijk is er hier gespuit of is er grond aan toegevoegd.

Daarom is er geen duidelijk onderscheid van bodemlagen. Ook de zandlaag is niet herkenbaar. Er is wel een redelijke laag van organisch materiaal. Grondboring 2 werd uitgevoerd aan de rand van de begraafplaats vlakbij de Soesterweg. Dit gedeelte ligt iets lager. Hier is een kleine organische laag en daaronder is de inspoeling en uitspoeling van voedingsstoffen zichtbaar. De bodem is niet verstoord. Na 120 cm bereiken we de zandlaag. Dit is het oorspronkelijke onveranderde moedermateriaal. Ditzelfde is het geval met grondboring 4. Het water stroomt naar de lager gelegen delen. Ook hierdoor is er meer inspoeling en uitspoeling. Er ontstaat meer bodemvorming,

hoofdstuk 4:

Beheer

Het beheer van de begraafplaats is momenteel zeer basaal.

Het gras wordt twee maal per jaar gemaaid, de blaadjes worden geharkt, er wordt gesnoeid en er vindt wat inboet plaats. Het onderhoud wordt verzorgd door één parttime tuinman (drie ochtenden in de week). Onderhoud van de graven is er niet: dit moet door de rechthebbenden zelf worden verzorgd. Een aantal jaren geleden heeft de gemeente de asbest op de begraafplaats gesaneerd (veel graven waren afgedekt met asbest platen) maar geld om de graven te restaureren is er verder niet. Veel graven zijn echter al lang vergeten en daardoor vervallen. Enkele graven wordt wel goed onderhouden.

In 2000 heeft de begraafplaats een rijksmonumentenstatus gekregen. Behalve rechten schept dat ook verplichtingen. Zo moet een monument in goede staat worden gehouden. Hiervoor kunnen financiële bijdragen vanuit het rijk beschikbaar worden gesteld. De regeling waarbinnen dit geld beschikbaar wordt gesteld heet het BRIM (besluit rijkssubsiëring instandhouding monumenten).

Ten behoeve van een aanvraag van een bijdrage uit dit fonds is door Copijn tuin-en landschapsarchitecten begin 2013 een inspectierapport en instandhoudingsplan voor de begraafplaats opgesteld. De conclusie van de inspectie was dat de begraafplaats met veel zorg wordt onderhouden. Veel beplanting is echter groter dan geschikt voor de groeiplaats. Dit vraagt volgens de inspecteurs om extra aandacht. De kwaliteit van de beplanting wordt als matig tot redelijk beoordeeld. De kwaliteit van paden en bestrating van redelijk tot goed.

De inspecteurs zijn wat ambivalent in hun beheeradvies. Men wil aandacht geven aan het fraaie ontwerp en zorgen dat dit optimaal in stand blijft maar heeft ook aandacht voor de natuurlijke ontwikkeling van de begroeiing van de begraafplaats die het geheel een ‘mystieke sfeer’ geeft.

Waar men ook mee worstelt is dat de beplanting eigenlijk te groot is voor de groeiplaats. In het ontwerp is hier echter niet op geanticipeerd en wordt uitgegaan van de natuurlijke groei. Vooral voor de singels rond de begraafplaats geeft dit een probleem. Uiteindelijk is het advies om de beplanting in de geest van het ontwerp te houden (singels van bomen en heesters) maar, in tegenstelling tot het ontwerp, door snoei de bomen en heesters niet te groot te laten worden.

Zoals bij elk goed onderzoek wordt ook hier voorgesteld om een vervolgonderzoek te doen om tot betere aanbevelingen te kunnen komen. Hiervoor zou een tuinhistorisch onderzoek en een waardestelling moeten worden uitgevoerd.

Of het rapport heeft geleid tot een subsidie-aanvraag is niet duidelijk. In de gemeentelijke stukken is hier niets over terug te vinden. Ook de site van Monumentenzorg biedt geen uitsluitel of subsidie is verkregen.

Hoofdstuk 5:

Aanbevelingen

In de inleiding hebben we al aangegeven dat het doel van ons adoptieplan was om de begraafplaats wat meer in de belangstelling te zetten: het is jammer dat van een dergelijke mooie plek niet door meer mensen wordt genoten. Daarnaast zouden wij graag zien dat de natuurwaarden van de begraafplaats minimaal behouden worden en, zo mogelijk, nog een extra boost krijgen.

Meer belangstelling

Om de begraafplaats meer in de belangstelling van het publiek te brengen hebben we verschillende ideeën. Achtereenvolgens willen we er vier nader toelichten:

- doorgaand pad
- informatiepaneel
- Aandacht via nieuwe media
- Wandelfolder

Doorgaand pad

Door een tweede ingang/uitgang op de begraafplaats te introduceren (bijvoorbeeld aan de Noorderwierweg) zou een doorgaande route over de begraafplaats kunnen worden gecreëerd. Hierdoor zouden mensen lopend vanaf het station naar de winkels aan de Noorderwierweg een meer natuurlijk alternatief hebben voor routes door de omliggende woonstraten. Ook voor bewoners van de nieuw te ontwikkelen bouwlocatie Wagenwerkplaats zou dit een alternatieve route naar de winkels kunnen betekenen. Door langs de doorgaande route nog enkele extra zitbanken en prullenbakken te plaatsen zou men nog beter de gelegenheid krijgen van de natuur op de begraafplaats te genieten. Nadeel van een tweede ingang is wel dat ook misbruik zou kunnen worden gemaakt van een doorgaande route (door fietsers, brommers en mogelijk ook vandalen). Door een fietssluis zou dit kunnen worden voorkomen. Vandalen zouden kunnen worden ontmoedigd door 's avonds de begraafplaats af te sluiten. Dit schijnt tegenwoordig ook al te gebeuren (twee van ons hebben al een keer, na een avondlijke wandeling, 'gevangen' gezeten op de begraafplaats).

Informatiepaneel

Bij de ingang van de begraafplaats zou een informatiepaneel kunnen worden geplaatst. Hierbij kan worden gedacht aan een informatiepaneel als momenteel ook op het Mondriaanplein achter het station staat. Op dit paneel staat overigens een route aangegeven die over de begraafplaats loopt (waarbij de tweede ingang aan de kant van de Tulpstraat zit). Op het informatiepaneel kan dan basisinformatie worden gegeven over ontwerp en natuurwaarden van de begraafplaats.

Aandacht via nieuwe media

In het verlengde hiervan zou op verschillende internetsites (gemeente Amersfoort, wijksite Soesterkwartier) aandacht kunnen worden gegeven aan de begraafplaats waarbij nog wat extra informatie zou kunnen worden gegeven via doorklikmogelijkheden naar andere sites met informatie (grafregisters, IVN, KNNV). Door op het informatiepaneel een 'layar'-code aan te brengen zou deze informatie ook via I-phone of Android kunnen worden getoond.

Wandelfolder

Via internet (site Soesterkwartier of site Amersfoort) zou een wandelfoldertje kunnen worden aangeboden met een korte route met wat highlights op de begraafplaats. Deze 'wandelfolder' zou natuurlijk ook aangeboden kunnen worden via 'layar' of via internet op de I-phone of Android. Dat spaart papier en vraagt minder beheerinspanningen. Een voorbeeld van een mogelijke wandelfolder treft u aan in bijlage .

Versterking natuurwaarden

Hoewel er momenteel al veel natuur te vinden is op de begraafplaats, zou door betrekkelijk eenvoudige maatregelen (en sommige wat ingrijpendere maatregelen) een rijkere natuur kunnen worden gestimuleerd.

Maaibeleid

Momenteel wordt de begraafplaats twee maal per jaar gemaaid. Door dit op een goed getimed moment te doen (na de bloei van de voorjaarsbloeiers bijvoorbeeld) kan de kruidengroei in de gazons worden bevorderd. Dit kan weer leiden tot het aantrekken van insecten en, in hun spoor, insecteneters als vogels en vleermuizen.

Vlinderstruiken

Door bij de inboet van struiken te kiezen voor soorten die vlinders aantrekken (of soorten die als waardplant kunnen dienen), kan het aantal vlindersoorten worden bevorderd. Dit zou moeten gebeuren in combinatie met het beter integreren van de begraafplaats in de groenstructuur van het Soesterkwartier: de vlinders moeten de begraafplaats wel kunnen bereiken.

Nestkastjes

Op dit moment hangen er in het geheel geen nestkastjes op de begraafplaats. Vogels die doorgaans in nestkastjes broeden zijn aangewezen op gaten in boomstammen en op het poortgebouwtje. Hier zien we dan ook boomkruipers, boomklevers en mezen. Door op een aantal plaatsen nestkastjes op te hangen zou je het aantal broeders op de begraafplaats kunnen vergroten. Daarbij is het dan weer wel belangrijk dat er voldoende te eten is op de begraafplaats. Zeker voor insecteneters zijn er mogelijkheden om meer voedsel te genereren.

Stinzenplanten

Zoals in de inventarisatie al is vastgesteld is het aantal stinzenplanten tamelijk beperkt. Juist deze planten geven in het voorjaar de begraafplaats een kleurig karakter. Wat meer variatie in soorten zou de aantrekkelijkheid van de begraafplaats zeker vergroten. Om het publiek uit de wijk daar wat meer bij te betrekken zou je ieder najaar een bollenplantdag kunnen organiseren en ieder voorjaar een kijkdag voor stinzenplanten. Bij het planten van bollen zou dan gestreefd moeten worden naar een grotere variatie dan krokus, sneeuwkllokje en lelietje van dalen.

Opname in grotere natuurlijke structuur

Op dit moment is er geen duidelijke verbinding tussen de begraafplaats en omliggende groengebieden als de groengordel Soesterkwartier en het gebied rond de Wagenwerkplaats en het rangeerterrein. De verbinding bestaat hoogstens uit wat laanbeplanting en particuliere tuinen. Voor diersoorten die in de groengordel en op het wagenwerkplaatsterrein voorkomen en niet op de begraafplaats (met name vlinders en insecten) zou beplanting moeten worden aangebracht die het voor hen mogelijk maakt om de afstand naar de begraafplaats te overbruggen. Hierdoor kan de soortenrijkdom op de begraafplaats toenemen.

Bijen

Bijen staan de laatste jaren veel in de belangstelling. Dit heeft tot gevolg dat het aantal imkers in Amersfoort sterk is gestegen. De Amersfoorter is bezorgd en wil de natuur in stand houden. Maar niet elke Amersfoorter heeft een riante tuin en niet elke buurman is even enthousiast wanneer men ontdekt dat de buren bijen willen gaan houden. Een locatie voor de bijenkasten is dan ook vaak een probleem. Misschien valt er een plek te creëren op het kerkhof waar een aantal bijenvolken zouden kunnen staan. Het is dan wel van belang dat de bezoeker zich veilig voelt. Zij mogen dus niet vlakbij het vlieggat van de bijenkast komen. Het is prettig wanneer de bijen snel de hoogte in zouden kunnen gaan. Dit kan door een natuurvriendelijke schutting te plaatsen voor de bijenkast. Een mogelijke locatie is bij binnenkomst aan de linkerzijde van het park naast de woning. Dit zou ook weer bezoekers kunnen trekken. Het beheer van de bijenkasten is verder aan de imkers zelf. Bijen gedragen zich het beste wanneer zij niet te warm staan. Bomen geven schaduw en houden een bijenvolk rustig. Er hoeven dus geen bomen verwijderd te worden. De kosten kunnen beperkt blijven. Met behulp van een simpel bokje kunnen de bijenkasten in eerste instantie geplaatst worden. Ook hier is het goed mogelijk dat buren in eerste instantie geschrokken reageren. Veel mensen weten van een bij alleen dat deze kan prikken en hebben dus een negatieve reactie. Mogelijk kunnen wij deze reactie wat afremmen door het vermelden dat de bijen snel de hoogte in gaan dankzij de schutting. Dit gebeurt al op meerdere plekken in Amersfoort, ook vlakbij woningen en hierdoor is er geen overlast. Het kan natuurlijk altijd gebeuren dat iemand toch geprikt wordt. Als troost een klein potje honing van de imker is dan een mogelijke oplossing. Een bij prikt alleen uit nood en niet omdat deze van bloed houdt.

Behalve de honingbij zijn er nog veel verschillende soorten wilde bijen. Deze leeft niet in een groep maar legt als solitair eitjes in kleine holtes. Tegenwoordig proberen wij deze beestjes te

helpen door het plaatsen van een bijenhotel. De kasten worden gemaakt van een raam met vakken die opgevuld zijn met holle houten bamboestukjes, stukjes gedroogd hout, houtmoolm, stro, in dikke boomstammetjes waren gaatjes geboord, aardewerk dakpannen en poreuze steen, stukken aardewerk bloempotten, etc.... Hierin worden gaatjes geboord van verschillende grootte. De wilde bij kan nu een holte uitzoeken om eitjes te leggen.

Bestrijden Amerikaanse vogelkers

Deze aanbeveling spreekt naar onze mening voor zich.

Herinrichting plantsoen bij ingang

Het verdient naar onze mening aanbeveling om het plantsoen bij de ingang van de begraafplaats opnieuw in te richten. Doel is dan de centrale as van de begraafplaats beter zichtbaar te maken vanaf de straat. Daarmee wordt de begraafplaats visueel meer toegankelijk en wordt het beter mogelijk om van buitenaf toezicht te houden op het terrein waardoor vandalisme beter is te voorkomen.

Bijlage 1.

Bericht in de Amersfoortsche Courant van 27 mei 1897 naar aanleiding van de ingebruikname van de Begraafplaats Soesterweg.

Nadat onze stadgenoot de tuin-architect H. F. Hartogh Heijs van Zouteveen in den winter van 1895 op 96, kort nadat de Gemeentemad had besloten tot de stichting eener nieuwe Algemeene begraafplaats aan den Soesterweg, geheel en al belangloos een ontwerp had gemaakt voor den aanleg dier doodenakker, werd hem door Burgemeester en Wethouders opgedragen dat ontwerp uit te voeren.

Gisterochtend is het opgeleverd, zeer ten genoegen van zijn lastgevers, en wij meenen een enkel woord te moeten wijden aan het inderdaad knappe werk, niet het minst om de vele en groote bezwaren, die de jonge tuin-architect, een leerling der Tuinbouwschool te Vilvoorde en later van den wereldvermaarden Brusselschen tuin-architect Fuchs, heeft weten te overwinnen en daarbij nog flink onder zijn overigen zeer matige begrooting is gebleven.

Geen terrein bijna was er hier in den omtrek te vinden, dat zóo ongeschikt was om er een park op aan te leggen als dit stuk gronds, waar zelfs geen heil wilde groeien; doch door zeer oordeelkundige bemesting, het opbrengen van beteren grond, enz. werd dit goede resultaat verkregen, dat alle struiken zijn aangeplant, de rhododendrons langs de hoofdlaan reeds bloeien en van de omstreeks 500 dennen, die er geplant werden, nog geen tiental in kwijnen-

den toestand verkeert.

In vergelijking met andere kerkhoven vinden we hier dit groote onderscheid, dat de beplanting is aangebracht achter de graven, zoodat mettertijd de zerken en monumenten er het hunne toe zullen kunnen bijdragen om het geheel te verfraaien, meer imposant te maken; de graven zijn dus niet verborgen achter het groen, doch dit laatste dient als kader van de hoofdzaak en voor elk graf is ruimte, genoeg gelaten om daar treurboompjes, bloemen enz. op te kunnen planten. Als omlijsting der graven zijn hoofdzakelijk aangewend sneeuw-abeelen en dennen, die worden afgewisseld door sierheesters, bloemstruiken en sierplanten — een schoon geheel.

De verschillende graven zijn zóo aangelegd, dat men nimmer over andere graven behoeft te stappen; aan de achterzijde bevinden zich de graven voor kinderen, links die voor Roomsche-Katholieken. Er

zijn 27 kelders van verschillende grootte, 13 gemetselde graven en omstreeks 3000 gewone graven.

De graven 1e klasse liggen ter weerszijden van de 140 M. lange en 5 M. breede hoofdlaan, welke omzoomd is door acacia's met een onderbeplanting van rhododendrons; de gazons vóór die graven zijn hier en daar beplant met laurierkers. De kleine lanen, die naar en langs de overige graven leiden, zijn alle 3 M. breed, terwijl achter alle graven nog een pad is uitgespaard van 1.50 M.

Uit deze zeer vluchtige beschrijving ziet men dus, dat van het terrein, dat bijna 2 H. A. groot is, zooveel mogelijk partij is getrokken; evenzeer is gebruik gemaakt van het heuvelachtig gedeelte, gelijk ook het gedeelte, links en rechts van den ingang, is herschapen in een Le Notre-park. Daar toch, mag, wegens de te dichte nabijheid van woningen, niet worden begraven.

In een volgend nummer hopen we iets te kunnen mededeelen over het gebouw, dat rechts tot woning zal dienen van den concierge en links is bestemd voor dienstknarers (ontvangzaal, lijkenhuis, bergplaatsen, enz).

Het geheel maakt een zeer statigen indruk.

Bijlage 2.

"Plan voor het aanleggen van eene gedeeltelijke nieuwe beplanting, grondbewerking, bemesting, enzovoorts....

Plan tot het aanleggen van een gedeeltelijke
nieuwe beplanting, grondbewerking, bemesting enz.
op de nieuwe begraafplaats van de Orde der Waartog.

Het is de bedoeling om alle reeds afgeleeven en heijgenade
kuders, Consofen, sparta en bledenduiden te verwijderen
en deze te doen verdringen door nieuwe planten. Het
afleeven van de reeds aanwezige planten moet eerst een gat
worden gemaakt van de breedte van de afstand van den grond, doch 20
cm. over een groot gat van de diepte van den afstand die de
verreikende planten in den bodem bereiken, zelfs op
grijze diepte van 50 cm. en op sommige plaatsen
tot 1 m. diepte en dieper, ook zijn de planten en het
gras met een schop te verwijderen. Het is niet goed
onderhouden hetzelve echter licht uit de velden te
brengen, en het te reiken en te maken. Het is
ook de tot waren bestemde gaten van de reeds
gekomen, in de eerste plaats zal het van Orde der
de en een nieuwe beplanting zal worden aangelegd
om de aanwezige verdringen op verreikende planten
aanwezig te doen te maken en te doen die gaten
zelfs zijn begraven met aarde en gras, en de reeds
afgeleeven G. K. en K. bedrukt een gras, een
pink te verwijderen in 15 cm. diepte om te zetten om op
nieuw te begraven met gras, ook de overige gaten
zullen licht bemest worden, en de reeds
reeds begraven is niet te begraven met een
schop met aarde, overigens zal het grond te
zijn gereinigd worden, en de reeds en afgeleeven
Aangaande de beplanting van het gebied bestaande
in heijgenade ^{van de reeds} overigens, en in de reeds
reeds en i. worden worden opgevoerd, en deze te
verdringen door heijgenade, ook de groep heijgenade
Orde der Waartog over het gebied gelijken heijgenade
ijzeren reeds, en de reeds verdringen door in het
verdringen te planten een reeds verdringen, en een
reeds zijn, een groep heijgenade, heijgenade.

er eenige groote roymingen v. noorden af.
Langs de hoofdweg des middens door het terrein loopt met
aan byde kanten een strook van 2 M. breedte voor be-
planting, doch de beplanting is niet meer aanwezig, hierop
sijt te planten Aeer plantavides in voorten, niet op de
vier uit eende 4 Catalpas en op de hoeken aan de zij-

kanen met bolvormige Ficus v., de groote sparren
staande op de afzettingen E. C. en L. deze even eens
te doen opruimen, omrede ter el verschillen van
zijn afgevoeren, en omme er een oerlaag onder aan
weezig is zullen de overige het ook spoedig opwaken, want
meer de ondergrond dan goed is lozemaakt. Zouden wij
hier kunnen uitplanten. Abies Douglasi dekken.

Vergeten begraafplaats

GELD ONTBREEKT OM ZERKEN SOESTERWEG OP TE LAPPEN

AMERSFOORT • Veel graven op de Begraafplaats Soesterweg verkoren in erbarmelijke staat. Geld voor een grootscheepse opknapbeurt ontbreekt. Aan de andere kant: is het niet logisch dat op zo'n oud kerkhof de tand des tijds zichtbaar is?

WICHARD MAASSEN

De begraafplaats, een rijkmonteiment, werd aangelegd in 1809 en is daarmee de oudste van Amersfoort. Begraven wordt er niet meer, hooguit één of twee keer per jaar is er een bijzetting in een familiegraf.

De meeste graven zijn zo oud dat er al jaren geen onderhoud aan is gepleegd. En dat is goed zichtbaar; menige grafsteen ligt verscholen onder een dikke laag mos, zerken staan schots en scheef.

GRAFKELDERS

Zes jaar geleden stelde de gemeenteraad een ton beschikbaar voor onderhoud. Afkrakplaten met albest zijn verwijderd en een aantal stenen werd rechtgezet. „Pas 15 à 20 procent is gedaan, vooral langs het middelpad,” zegt Gerard Keijzer van Monumentenzorg. „Om de rot te kunnen aanpakken is minstens nog een ton nodig. Maar bij de gemeente ontbreken op dit moment de middelen. Met name de grafkelders baren me zorgen. Die verkoren in een slechte staat. Het is een beetje een vergeten begraafplaats.”

Vinwege de hoge ouderdom hoeft wat hem betreft niet alles in het geld te staan. „Het mag wel een

Jef de Neefing (l), tuinman van de Algemene Begraafplaats Soesterweg, en vrijwillige hulpkracht Mijno Duijn. Er zijn tonnen nodig om hier alles op te knappen. FOTO: AD

beetje pakkachtig romantisch zijn.” Dat vindt tuinman Jef de Neefing ook. „Prachtig, zoals het nu is, met al dat mos. Je kunt wel wat repareren, maar als stenen scheuten, houdt het op. De tand des tijds, hè.”

Hij ligt daarover geregeld in de clinch met zijn 'assistent' Mijno Duijn, die de scheve en onleesbare zerken een gruwel vindt. De handen van de stamboononderzoeker janken, maar, in de instructie: afblijven. Een speurtocht naar het graf van

een voorouder bracht de gepensioneerde boekhouder vorig jaar naar de begraafplaats. Duijn schrok wó van 'de punthoop' die hij aantroef, dat is zich spontaan aanbod als vrijwilliger. Vier ouchtenden per week helpt hij De Neefing het kerkhof enigszins toonbaar te houden. „Het klikte meteen tussen ons.”

NAZATEN

Duijn moet veel leren. „Hij wil overal de zaag in zetten,” merkt De Neefing pesterig op tijdens een ronde over de begraafplaats.

Het enthousiaste van Duijn leidt ook tot resultaten. Om enkele fraaie graven in stand te houden, spoorde hij nazaten op. Van één kreeg hij zelfs gezelschap cadeau, een ander, een kleindochter van de in 1923 overleden barones Hardeubroek van Ammerstol, riep uit 'oh, mijn oma is weer gevonden', en liet vervolgens niets meer van zich horen.

De Neefing, schouderophoudend. „Wie zijn wij om graven schoon te maken als familieleden het al niet doen? Het kost trouwens tonnen om alles op te knappen.”

De schatting van Mijno Duijn dat 80 procent van de nabestaanden niet eens weet heeft van de graven, zou wel eens kunnen kloppen. De Neefing, afkomstig uit het Soesterkwartier, ontliete pas dat er lang

Een halve zerk, het gevolg van een aanrijding met een auto.

geleden ooms en tantes zijn begraven toen hij vijf jaar geleden kwam werken op de begraafplaats. Daar ligt ook een jonggestorven broertje. Waar beiden zich aan storen: het toegankelijk dat dag en nacht openstaat, waardoor vanden vrij spel hebben. „Er moet eigenlijk een elektrische poort komen, maar dat kost natuurlijk te veel geld.”

Dus wacht hun een vernieuwing; volgens Keijzer van Monumentenzorg is daarvoor waarschijnlijk nog wel een potje te vinden.

Veel stenen op de begraafplaats staan scheef, zijn kapot of door dikke lagen mos aan het zicht onttrokken.

Bijlage 4

Vandalisme komt ook op deze begraafplaats voor, in Februari 2008 werden drie van de zeven grafstenen vernield. Zie krantenbericht bijlage.

AMERSFOORT - Vandalen hebben zes grafzerken vernield op de algemene begraafplaats aan de Soesterweg.

De zerken zijn afgebroken doordat er met een auto tegenaan is gereden.

Het gaat om enkele oorlogsgraven van Britse militairen uit de Eerste Wereldoorlog en een particulier graf.

De vernielingen vonden vermoedelijk plaats in de avond of nacht van woensdag op donderdag jongstleden. Rem- en slipsporen op het middenpad van de begraafplaats laten zien dat het om een betrekkelijk kleine auto gaat, volgens de politie van een blauwe kleur.

Omwonenden hebben niets gemerkt van het voorval. Een bewoner van de voormalige portierswoning zegt dat het hek in de toegangspoort al enige tijd niet werd afgesloten in de avonduren. Inmiddels is er weer een provisorisch hangslot aan het hek gehangen.

De politie deed donderdag uitgebreid sporenonderzoek en deed ook uitgebreid navraag in de buurt. De politie denkt niet dat de vernielingen doelgericht zijn toegebracht aan de militaire graven.

Afbeelding 16: Vernielde oorlogsgraven, februari 2008

Bijlage 5:
BRIM-rapport maart 2013 van Copijn tuin- en landschapsarchitecten